

ВПРОВАДЖЕННЯ ВКАЗІВОК

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ РОЗУМІННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ
ВКАЗІВОК ІЗ ЗАХИСТУ ШКІЛ ТА УНІВЕРСИТЕТІВ ВІД ВИКОРИСТАННЯ
У ВІЙСЬКОВИХ ЦІЛЯХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

ВПРОВАДЖЕННЯ ВКАЗІВОК

**ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ РОЗУМІННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ
ВКАЗІВОК ІЗ ЗАХИСТУ ШКІЛ ТА УНІВЕРСИТЕТІВ ВІД ВИКОРИСТАННЯ У
ВІЙСЬКОВИХ ЦІЛЯХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

Звернення Глобальної коаліції на захист освітніх установ від нападів (ГСРЕА)

Напади на заклади освіти відбуваються у багатьох країнах, що потерпають від збройних конфліктів, внаслідок чого школи та університети більше не можуть вважатися безпечним притулком, де учні та викладачі могли б працювати задля кращого майбутнього. Ці центри освіти продовжують перетворюватися на частину поля бою, незважаючи на численні міжнародні правові акти, що вимагають від сторін збройних конфліктів максимально забезпечити цивільне населення та цивільні об'єкти від небезпек війни.

Цей Інструментарій ґрунтується на *Вказівках із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів* (тут і надалі – “Вказівки”, що містяться у Додатку I) та пропонує низку практичних засобів у якості навчальних посібників, інструкцій та пам’яток для національних міністерств оборони, військових інструкторів, офіцерів і солдат та відповідних представників у недержавних збройних формуваннях, задіяних у плануванні та проведенні військових операцій. Вони жодним чином не замінюють національну доктрину або керівництва з цієї тематики; натомість вони покликані допомогти розробити таку доктрину та супутні навчальні матеріали для національної системи підготовки. Інструментарій та Вказівки призначені для застосування у ситуаціях збройного конфлікту; вони не стосуються шкіл та університетів, захоплених або пошкоджених в результаті громадських / внутрішніх заворушень.

Мета Інструментарію – допомогти особам, задіяним у плануванні та виконанні військових операцій, приймати належні рішення щодо використання закладів освіти та їх вибору у якості цілей. Інструментарій можна використовувати не тільки як допоміжний засіб для підготовки перед розгортанням військ та оперативного планування, що зазвичай орієнтуються на військові операції, але і як елемент постійного навчання в зоні бойових дій, що може охоплювати питання військово-цивільної співпраці. З огляду на це, а також з метою підтримки реалізації *Вказівок*, Інструментарій враховує основні концепції, викладені у Коментарі до *Вказівок* :

- Окремі інструменти, як і *Вказівки* загалом, відповідають міжнародному праву в його нинішньому вигляді. Мета Інструментарію – допомогти державам і недержавним сторонам конфлікту розробити та прийняти нові, кращі практики, що відповідають їх обставинам. У свою чергу, це має призвести до зміни поведінки сторін, що дозволить поліпшити захист шкіл та університетів у період збройного протистояння, і, зокрема, знизити їх використання силами сторін збройного конфлікту у військових цілях.
- Інструментарій ґрунтується на тому, чого можна досягти на практиці, враховуючи той факт, що сторони збройного конфлікту незмінно зіштовхуються з важкими дилемами, які вимагають прагматичних рішень.
- Інструментарій відображає існуючі практики, що успішно застосовувалися для захисту шкіл та університетів під час військових операцій, і призначений для усіх сторін збройного конфлікту. Таким чином, як *Вказівки*, так і Інструментарій призначені для широкого розповсюдження та застосування як державними, так і недержавними учасниками збройних конфліктів. *Вказівки*, як і цей Інструментарій, покликані сприяти забезпеченню якнайкращого захисту освітніх установ.

Визнаючи той факт, що миротворчі операції із залученням військових і поліцейських спостерігачів та операції з підтримання миру з активними військовими втручаннями суттєво відрізняються, ми закликаємо користувачів цього Інструментарію дотримуватися цілей *Вказівок* щодо захисту шкіл та університетів і освіти в цілому, незалежно від контексту та обставин їх операцій.

Глобальна коаліція на захист освітніх установ від нападів (ГСРЕА)

ГСРЕА – це міжвідомча коаліція, створена 2010 року організаціями, що працюють у галузі освіти в умовах надзвичайних ситуацій та на постраждалих від конфліктів територіях. Організації, що входять до складу ГСРЕА, зосереджують діяльність на питаннях вищої освіти, міжнародного гуманітарного права та захисту прав людини на міжнародному рівні, і яких непокоять постійні напади на освітні установи, учнів, студентів та вчителів у країнах, що потерпали від збройних конфліктів та нестабільності.

ГСРЕА є проектом Центру “Тайдс”, американської неприбуткової організації (код 501(c)(3)), чия діяльність регулюється Керівним комітетом у складі наступних міжнародних організацій:

- Фонд порятунку вчених Інституту міжнародної освіти ІІЕ
- СARA (Рада з надання допомоги вченим у небезпеці)
- “Врятуймо дітей”
- Г'юмен Райтс Вотч
- ЮНІСЕФ
- “Освіта понад усе”/Захист освіти в умовах нестабільності та конфлікту
- ЮНЕСКО
- УВКБ ООН

ГСРЕА здійснила цільове дослідження впливу нападів на освітні установи та використання шкіл у військових цілях під час збройних конфліктів, а також розробила перспективні практичні рекомендації для запобігання та реагування на ці проблеми. ГСРЕА також є головним рушієм у пропагуванні підтримки Декларації про безпеку шкіл в усьому світі та впровадженні *Вказівок*.

Додаткову інформацію про ГСРЕА можна знайти на сайті www.protectingeducation.org.

Ініціатива Ромео Даллера щодо дітей-солдатів

Ініціатива Ромео Даллера щодо дітей-солдатів – це глобальне партнерство, віддане справі поступової ліквідації практики вербування та використання дітей-солдатів в усьому світі. Ініціатива Даллера поєднує дослідження, спрямовані на пошук практичних рішень, національні та міжнародні адвокаційні кампанії задля зміни політики, а також комплексні, орієнтовані на попередження вербування суб'єктів сектору безпеки.

Унікальний підхід Ініціативи Даллера до співробітництва зі збройними силами, правоохоронними органами та іншими суб'єктами сектору безпеки – найбільш поширеними зовнішніми “контактами” для дітей-солдатів – є дійсно новаторським та визначальним для руйнації циклу вербування та використання дітей збройними формуваннями. У кожному аспекті своїх програм Ініціатива Даллера співпрацює із зацікавленими урядами, міжнародними організаціями, структурами сектору безпеки, науковцями, гуманітаріями та місцевими громадами.

2012 року Навчальний і науково-дослідний інститут ООН (ЮНІТАР) призначив Ініціативу Даллера своїм профільним експертом з проблеми дітей-солдатів. Крім того, Ініціатива є учасником Керівної групи Паризьких принципів у справах дітей та збройних конфліктів, асоційованим членом міжнародної організації “Уотчліст”, активним прибічником Правил серії 100 щодо застосування сили (RUF) та поважним партнером ЮНІСЕФ. Ключовими партнерами Ініціативи є Африканський Союз, Організація Північноатлантичного договору (НАТО) та Канцелярія прокурора Міжнародного кримінального суду.

Більше інформації про Ініціативу Даллера – на сайті www.childsoldiers.org.

Зміст

Звернення Глобальної коаліції на захист освітніх установ від нападів (ГСРЕА)	4
Глобальна коаліція на захист освітніх установ від нападів	5
Ініціатива Ромео Даллера щодо дітей-солдатів	6
Глосарій.....	8
Скорочення.....	10
Висловлення подяки (буде доповнено ГСРЕА пізніше)	11
Інструментарій для впровадження Вказівок.....	12
Загальний огляд	12
Мета	12
Навчальні матеріали	14
Мапа населеного пункту.....	14
Роз'яснення до мапи населеного пункту.....	15
Школа чи університет в районі бойових дій	16
Схема взаємодії: розгорнуте пояснення ключових аспектів	18
Матеріали для допомоги у військовому оперативному плануванні.....	19
Фактори військового планування.....	19
Недоліки використання шкіл у військових цілях.....	20
Аспекти військового планування та систем підготовки.....	21
Матеріали для допомоги у здійсненні військових операцій.....	31
Додаток 1: Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів	44
Додаток 2: Аналіз міжнародних правових рамок, пов'язаних із використанням шкіл у військових цілях під час збройного конфлікту	46
Посилання.....	48

Глосарій

“Школи та університети”

Це поняття у широкому сенсі позначає місця, що використовуються насамперед в освітніх цілях, незалежно від того, як їх називають у місцевому контексті. До них можуть належати, наприклад, освітні центри для дітей раннього або дошкільного віку, початкові або середні школи, навчальні центри та установи середньої спеціальної та вищої освіти, такі як університети, коледжі та технічні училища. Термін також включає в себе будь-яку територію, що знаходиться безпосередньо біля цих установ, або є закріпленою за ними. Крім того, цей термін поширюється на позначення шкільних та університетських будівель, що були евакуйовані через загрозу небезпеки під час збройного конфлікту. Однак, цей термін не включає установи для підготовки та навчання кадрів, які є або стануть членами бойових сил сторін збройного конфлікту (наприклад, військові училища та інші навчальні заклади).

“Збройний конфлікт”

Цей термін використовується для позначення правових концептів “міжнародного збройного конфлікту” (застосування збройних сил у конфронтації між державами) та “неміжнародного збройного конфлікту” (коли відбувається тривала насильницька конфронтація із застосуванням зброї між державними органами та неурядовими збройними групами або між двома чи кількома такими групами). Для того, щоб існував неміжнародний збройний конфлікт, насильство має досягти певного рівня інтенсивності, і щонайменше одна з неурядових груп, яка бере участь у конфлікті, повинна мати у своєму розпорядженні організовані збройні сили, що означає, що вона має певну структуру командування і ресурси для проведення військових операцій.

“Бойові сили сторін збройного конфлікту”

Цей термін використовується для позначення як збройних сил держав, так і бойових сил недержавних сторін збройних конфліктів.

“Використання у військових цілях”

Це поняття відображає широкий спектр діяльності, в якому бойові сили сторін збройного конфлікту можуть тимчасово або на довгостроковій основі взаємодіяти з фізичним простором школи чи університету для досягнення певних військових цілей. Термін включає в себе, але не обмежується наступними видами використання: в якості казарм або військових баз; для наступальних або оборонних цілей; для зберігання зброї або боєприпасів; для допиту або утримання під вартою; для проходження військової підготовки або тренування солдатів; для вербування дітей у збройні сили всупереч міжнародному праву; в якості спостережних постів; для встановлення вогневої позиції чи для наведення керованої зброї на мішені (управління вогнем). Цей термін не поширюється на випадки, коли військові перебувають у безпосередній близькості від шкіл та університетів для забезпечення їх захисту, або це є заходом безпеки при використанні шкіл, наприклад, у якості виборчих дільниць та в інших невійськових цілях.

“Офіцер / Радник / Координатор з питань захисту дітей”

Ці терміни поширюються на посади, що опікуються питаннями захисту дітей. Офіцерів з питань захисту дітей, як правило, призначає ООН, і вони безпосередньо рапортують начальникові відділу захисту дітей ООН, відповідальному за цю країну. Радники та координатори з питань захисту дітей зазвичай не призначаються ООН: вони працюють в НУО або у складі сил операцій з підтримання миру тих країн, що надали своїх військових. Виконуючи функцію основного пункту збору інформації на рівні країни / держави, ці посадові особи зосереджуються на впровадженні, дотриманні та постійному моніторингу політики захисту дітей та керівних принципів, а також відповідають за забезпечення інформування та належного реагування на будь-які підозри, викриття та/або прояви жорстокого поводження з дітьми. Вони також займаються організацією навчань з питань політики захисту дітей, кодексу поведінки та загальної обізнаності стосовно захисту дітей для членів місії, персоналу та потенційних партнерських організацій.

“Радіус ураження зброї”

Існує багато термінів, що позначають радіус смертельної дії будь-якої конкретної системи озброєнь від точки влучення – руйнування від ударної хвилі (вибух боєголовки), розрив (пошкодження, спричинені осколками снаряду або оболонки боєголовки) чи викид (пошкодження, спричинені фрагментами ґрунту чи інших матеріалів, що руйнуються, розбиваються та розлітаються в результаті детонації боєголовки). Ці терміни включають “радіус смертельного ураження”, “радіус вибуху”, “убивчий радіус” тощо. Через розмаїття уживаних термінів та значні відмінності між системами озброєнь з точки зору розміру, складу та способу застосування боєприпасів, термін “радіус ураження зброї” загалом використовуватиметься для позначення відстані від точки влучення, за межами якої смертельне ураження цією зброєю є малоімовірним. При визначенні такого радіусу в будь-якій конкретній ситуації військові спеціалісти та військово керівництво повинні бути максимально раціональними та розважливими в розрахунках

Скорочення

РБД	район бойових дій
КП	командир підрозділу / частини
РЗД/ОЗД	радник / офіцер з питань захисту дітей
КЗД	координатор з питань захисту дітей
ДОПМ	Департамент операцій з підтримання миру (Секретаріат ООН)
зз	згідно з
ІППМ	Інтегрований процес планування місії
ІО	інформаційні операції в комп'ютерних мережах
КООЗ	командувач об'єднаного оперативного з'єднання
УЛ	участь (співпраця) лідерів
ММЗ	механізм моніторингу та звітності щодо грубих порушень прав дітей у збройних конфліктах
НУО	неурядова організація
ОПЛАН	оперативний план
ПВО	професійна військова освіта
ПРІ	пріоритетна розвідувальна інформація
ПВБ	правила ведення бою (ROE)
СЕН	сексуальна експлуатація та насильство
СОП	стандартна операційна процедура
СПГС	Спеціальний представник Генерального секретаря ООН
ТПМС	тактичні прийоми, методи і способи ведення бойових дій
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ЮНІСЕФ	Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй
ЮНІТАР	Навчальний і науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй
РБ ООН	Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй
БНР	боєприпаси, що не розірвалися

Висловлення подяки (буде доповнено ГСРЕА пізніше)

Дослідження, підготовка та публікація цього Інструментарію для реалізації *Вказівок* стали можливими завдяки підтримці з боку ЗАЗНАЧИТИ ПІЗНІШЕ.

Глобальна коаліція на захист освітніх установ від нападів також з вдячністю приймає внесок і висловлює щирю подяку наступним фахівцям, організаціям та компаніям, які допомогли нам у нашій роботі:

ЗАЗНАЧИТИ ПІЗНІШЕ

І, нарешті, ГСРЕА висловлює глибоку вдячність Ініціативі Ромео Даллера щодо дітей-солдатів, а саме Даріну Рівзу, директору навчальних програм, доктору Шеллі Вітман, виконавчому директору, полковнику у відставці Джейку Беллу та майору Мусі Гбов (раднику з питань захисту дітей Місії Африканського Союзу в Сомалі) за настанови, поради і щедрю підтримку.

Інструментарій для впровадження Вказівок

Загальний огляд

1. Практика використання шкіл та університетів озброєними формуваннями та збройними силами у військових цілях створює загрозу для цих закладів, їх учнів та викладачів. Використання навчальних закладів у якості казарм чи військових навчальних центрів, складів боєприпасів та озброєнь чи місць для утримання осіб, бойових позицій тощо потенційно перетворює ці суто цивільні об'єкти на військові цілі відповідно до норм Міжнародного гуманітарного права (МГП).
2. Більше того, сама присутність озброєних груп чи військових підрозділів на території навчального закладу чи у безпосередній близькості до нього може серйозно підірвати зусилля, спрямовані на забезпечення продовження освіти під час збройного конфлікту. Вибір супротивником цих навчальних закладів у якості цілі, навіть якщо це не суперечить МГП, наражає учнів, викладачів та освітню інфраструктуру на небезпеку супутніх втрат, тоді як присутність або близькість сил сторін конфлікту може вкрай негативно позначитися на атмосфері навчання, визначальній для таких установ. Негативний вплив такого використання навчальних закладів збройними силами чи групами, а також вплив їх присутності неподалік дедалі більше визнається в усьому світі, і з огляду на це, Інструментарій намагається виховати повагу до етосу та посилити захист навчальних закладів у військовій підготовці та плануванні.

Мета

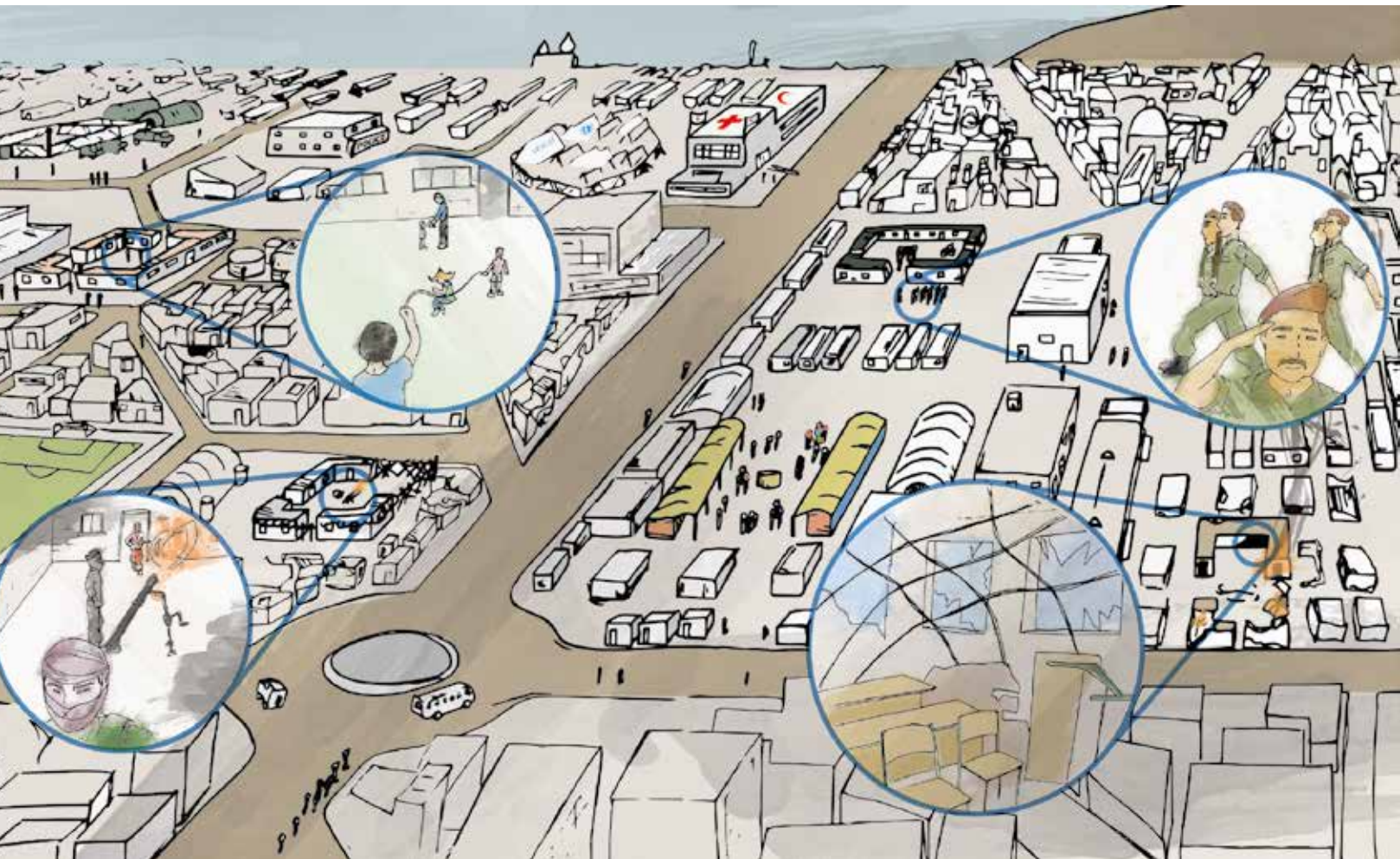
3. Інструментарій розділено на три широкі тематичні напрями, кожний з яких вказує на необхідність забезпечення стратегічної взаємодоповнюваності та координації між військовими та цивільними суб'єктами:
 - a. Навчальні матеріали: ці матеріали покликані удосконалити професійну військову освіту (ПВО) військовослужбовців як в рамках постійного підвищення кваліфікації, так і в процесі підготовки перед розгортанням військ. “Мапа населеного пункту” та “Схема взаємодії” описують різні обставини, в яких можуть опинитися навчальні заклади під час збройного конфлікту. Ці матеріали призначені для використання під час керованих навчально-тренувальних заходів і вимагають критичного мислення, аналізу та обговорень з тим, щоб підвищити в очах військових та членів озброєних формувань загальну цінність захисту шкіл, університетів і освіти як такої. Усі інші матеріали, включені в цей Інструментарій, можна також адаптувати до навчального середовища як в рамках ПВО, так і для навчання перед розгортанням військ;
 - b. Матеріали для допомоги у плануванні військових операцій: цей розділ Інструментарію містить матеріали, що насамперед зацікавлять офіцерів, які працюють на оперативному рівні збройних сил чи озброєних формувань, і опікуються питаннями координації та проведення операцій на усій території РБД чи на його значній частині. Ці матеріали містять важливі міркування, що їх командири оперативного рівня, їхні підлеглі та експерти повинні включити у процес оперативного планування, тим самим привертаючи особливу увагу до питань захисту шкіл, університетів та освіти в цілому як визначального фактору при плануванні операцій та здійсненні нагляду за тактичним розгортанням сил. Ці матеріали також можна використовувати у якості посібників для подальшої розробки державної та недержавної доктрини щодо захисту освіти від нападів в умовах збройного конфлікту, та
 - c. Матеріали для допомоги у виконанні військових операцій: ці матеріали включають попередні таблиці щодо планування військових операцій, а також нову інформацію, конкретно пов'язану з діяльністю військових чи поліцейських підрозділів на тактичному рівні. Їх було підготовлено таким чином, щоб умістити в пам'ятку-посібник кишенькового формату для бійців, який можна заламінувати та носити із собою і використовувати як короткий довідник заходів, необхідних для захисту шкіл, університетів та освіти в цілому від нападів та інших негативних наслідків збройного конфлікту. Як і у випадку пропонуваного форм звітності (рапортів), що містяться у попередньому розділі, ці матеріали включають рекомендований план для необхідних міркувань та дій; при цьому вони не повинні замінити собою директиви командного ланцюга державних чи недержавних формувань.

4. Цей Інструментарій призначений насамперед для представників державних збройних сил та воєнізованих формувань, розгорнутих чи таких, що готуються до розгортання в районах, де збройний конфлікт уже викликав або ймовірно матиме негативні наслідки для освіти в цілому, і для шкіл та університетів зокрема. Як зазначалося вище, він призначений для ПВО та для підготовки перед розгортанням військ; він стане у нагоді як на тактичному і оперативному, так і на стратегічному рівні. Для недержавних збройних груп і формувань цей Інструментарій також буде корисним, адже поведінка таких сил під час збройних конфліктів дедалі частіше опиняється в центрі уваги міжнародної спільноти.
5. Крім того, мета Інструментарію – підтримати миротворчі операції силами як окремих і малочисельних груп неозброєних військових спостерігачів та сформованих поліцейських підрозділів так і бойових з'єднань і батальйонних тактичних груп. Очікується, що пропоновані інструменти у якості навчальних засобів будуть адаптуватися, розвиватися та збагачуватися у процесі накопичення оперативного досвіду та засвоєних уроків. З огляду на це, звертаємося до користувачів Інструментарію з проханням надавати свої відгуки та рекомендації для його подальшого вдосконалення.
6. Для полегшення адаптації та користування Інструментарієм на практиці цей документ також містить текст *Вказівок* та аналіз міжнародних правових рамок, пов'язаних із використанням шкіл у військових цілях під час збройного конфлікту, відповідно у Додатках I і II.
7. Інструментарій керується наступними ключовими принципами, викладеними у *Вказівках*:
 - a. Підтвердження цивільного характеру освітніх установ, і у разі їх використання у військових цілях – відновлення, щоб вони знову стали безпечними для виконання своєї головної ролі – надання освіти (Вступ, *Вказівки* 1 та 2);
 - b. Вживання запобіжних заходів перед нападом на освітню установу (*Вказівка* 4 та певною мірою *Вказівка* 3);
 - c. Захист освітніх установ, що наражаються на ризик нападу, без створення загроз для їх цивільного статусу (*Вказівка* 5).

Навчальні матеріали

Ця мапа населеного пункту має стати відправною точкою керованої дискусії про школи, що опинилися у зоні збройного конфлікту. Учасників потрібно розділити на групи для обговорення однієї чи кількох ситуацій, зображених на мапі, та їх наслідків. Учасники обговорення повинні звернути увагу на різні способи використання шкіл, зображені на малюнку, а також на наслідки такого використання для дітей в цілому, для учнів, учителів та цивільне населення, подальші наслідки для усієї громади, інші проблеми та наслідки ситуації, що склалася. Від цієї загальної дискусії слід поступово перейти до оперативних та тактичних міркувань стосовно захисту освіти, шкіл та університетів від нападів – про це докладніше йтиметься у наступних розділах Інструментарію.

Мапа населеного пункту

Роз'яснення до мапи населеного пункту – за годинниковою стрілкою, починаючи від верхнього лівого кута:

ФУНКЦІОНУЮЧА ШКОЛА (верхній лівий квадрант)

Примітка: учні та викладацький склад мають безперешкодний доступ до школи, можуть вільно її залишати та пересуватися по її території.

Жодних військових споруд, об'єктів та діяльності поблизу школи.

При плануванні облаштування базового НП / блок-поста / контрольно-пропускного пункту / складських приміщень (будь-якого військового об'єкта), експерти з планування повинні переконатися, що всі школи знаходяться за межами очікуваного радіусу ураження.

Варто подумати про заходи “віддаленого спостереження” (over-watch) за школою та шляхами до неї, якщо того вимагає безпекова ситуація, а сили здатні гарантувати безпеку учнів і вчителів, та у якості компоненту системи раннього сповіщення, скоординованої з цивільною владою та правоохоронними органами.

ШКОЛА ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ (верхній правий квадрант)

Примітка: учні та викладацький склад не можуть користуватися школою, що створює освітній вакуум.

Навіть якщо збройні сили лише частково використовують школу, це наражає учнів і вчителів на небезпеку, адже вони знаходяться всередині радіусу ураження зброї, якщо супротивник вирішить здійснити напад. Аналогічним чином, навіть часткове використання школи може, за певних обставин, перевести школу у статус військового об'єкта, що знову-таки наразить учнів та вчителів на ризик.

Крім того, присутність збройних сил на території функціонуючої школи підвищує для учнів і вчителів загрозу вербування, переслідувань та сексуального насильства.

Де це доцільно і можливо, будь-яким нападам на школи, що використовуються збройними силами, повинні передувати попередження з вимогою припинити таке використання. Варто також подумати про можливість демонстрації сили².

ШКОЛА ЗРУЙНОВАНА ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ (нижній правий квадрант)

Примітка: учні та викладацький склад не можуть користуватися школою, що створює освітній вакуум.

Щоб знову почати виконувати свою освітню функцію, школа потребуватиме капітального ремонту.

Перед тим, як у цій школі знову можна буде безпечно проводити заняття, потрібно прибрати всі боєприпаси, що не розірвалися (БНР), та підтвердити відсутність будь-яких озброєнь та військового обладнання на її території.

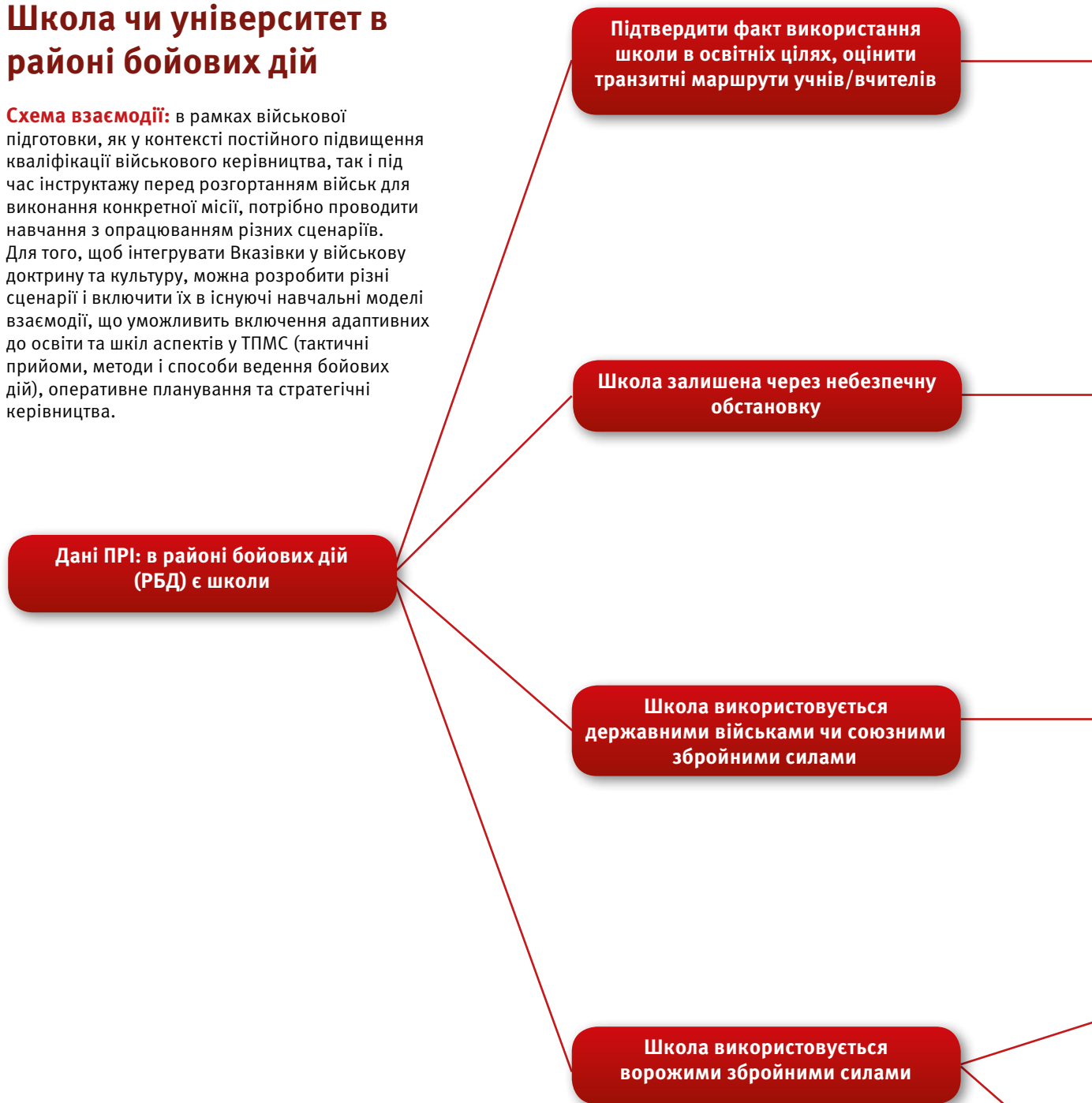
ШКОЛА ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ОЗБРОЄНИМ ФОРМУВАННЯМ / ГРУПОЮ (нижній лівий квадрант)

Примітка: учні та викладацький склад не можуть користуватися школою, що створює освітній вакуум.

Де це доцільно і можливо, будь-яким нападам на школи, що використовуються озброєними групами, повинні передувати попередження з вимогою припинити таке використання. Варто також подумати про можливість демонстрації сили.

Школа чи університет в районі бойових дій

Схема взаємодії: в рамках військової підготовки, як у контексті постійного підвищення кваліфікації військового керівництва, так і під час інструктажу перед розгортанням військ для виконання конкретної місії, потрібно проводити навчання з опрацюванням різних сценаріїв. Для того, щоб інтегрувати Вказівки у військову доктрину та культуру, можна розробити різні сценарії і включити їх в існуючі навчальні моделі взаємодії, що уможливить включення адаптивних до освіти та шкіл аспектів у ТПМС (тактичні прийоми, методи і способи ведення бойових дій), оперативне планування та стратегічні керівництва.

НЕ ПОВИННА ВИКОРИСТОВУВАТИСЯ, навіть якщо школа тимчасово закрыта на вихідні, свята або канікули

Включити плани із захисту освіти в ОПЛАН для навчальних закладів та транзитних маршрутів

НЕ ПОВИННА ВИКОРИСТОВУВАТИСЯ за винятком поважних обставин та за відсутності інших альтернатив, і лише протягом періоду, потрібного для здобуття необхідної військової переваги. За можливості, отримувати дозвіл вищого командування

Підтвердити факт використання боєприпасів дружніх сил проти цього об'єкту. Підтвердити відсутність БНР

Включити плани із захисту освіти в ОПЛАН для навчальних закладів та сприяти поліпшенню безпеки з метою підтримки повторного використання школи за призначенням

Якщо можливо, домовитися з країною перебування військ / союзними силами про припинення використання школи у військових цілях

Підтвердити факт вивезення усіх військових припасів, озброєнь, обладнання та боєприпасів

Поінформувати цивільну владу, правоохоронні органи та громаду про те, що школа знову безпечна для навчання

Якщо є ознаки акту агресії / намірів, використати вогонь на ураження для самооборони, вживаючи усіх запобіжних заходів для мінімізації супутніх втрат та руйнувань. Якщо це доцільно, вдатися до демонстрації сили

Якщо це доцільно з військової точки зору, попередити про майбутній напад, якщо військове використання не буде припинено

Якщо ознак акту агресії / намірів немає, школи можуть стати військовими об'єктами через своє розташування або використання, проте вибирати їх у якості цілі варто лише за певних обставин. Визнаючи засоби для атаки, необхідно врахувати майбутній (освітній) характер використання такого об'єкту

Вжити особливих заходів, щоб обмежити прямі та супутні втрати серед учнів і викладачів та руйнування приміщень

Попередити цивільні структури, місцевих лідерів, правоохоронні органи та освітян про небезпеку

Схема взаємодії: розгорнуте пояснення ключових аспектів

Ключові аспекти – функціонуюча (діюча) школа або університет

- Як захищений цивільний об'єкт, функціонуюча школа або університет жодним чином не повинні використовуватися у військових цілях. Цей принцип також поширюється на школи та університети, тимчасово закриті у вільний від шкільних занять час, вихідні та свята, а також на час канікул.
- Сторони збройного конфлікту не повинні вдаватися до застосування сили або інших заохочувальних стимулів щодо адміністраторів навчальних закладів, щоб евакуювати школи та університети і зробити їх, таким чином, придатними для використання у військових цілях.
- Підтримка взаємодії з цивільними установами, включаючи національні міністерства освіти, громадські організації, місцеві громади та правоохоронні органи з метою підтвердження організаційних заходів безпеки для захисту освіти – як фізичної інфраструктури, так і транзитних маршрутів учнів / освітян.
- Організація спостережних позицій та/або патрулів для віддаленого спостереження за школами та транзитними маршрутами учнів / освітян без створення військової присутності на території чи в межах радіусу ураження зброї поблизу шкіл або університетів.
- Координація планів сил швидкого реагування (СШР) з цивільними агенціями і структурами та місцевими правоохоронними органами.

Ключові аспекти – нефункціонуюча чи покинута школа або університет

- Як захищений цивільний об'єкт, така школа або університет так само не повинні використовуватися у військових цілях. Лише у виняткових ситуаціях, таких, як необхідність самозахисту чи за існування поважних обставин військової необхідності, коли немає інших альтернатив, освітню установу можна використовувати у військових цілях. У такому випадку використання школи з цією метою повинно обмежуватися періодом, потрібним для отримання необхідної військової переваги.
- Перевірка навчального закладу на предмет його попереднього використання збройними силами чи формуваннями. У такому разі необхідно рекомендувати цивільним установам, включаючи міністерство освіти, правоохоронні органи та місцевих лідерів, уникати використання території / об'єкту, доки не буде підтверджена його безпека.
- Взаємодія з військово-інженерними службами для отримання підтвердження безпеки території / об'єкту. За необхідності – знешкодження та вивезення БНР, військових припасів, озброєнь та обладнання.
- Після відновлення закладу – інформування цивільних установ, включаючи міністерство освіти, правоохоронні органи та місцевих лідерів, про те, що школу можна повторно відкрити. Сповіщення відповідних структур про необхідність будь-якого ремонту, а також співпраця з місцевими правоохоронними органами чи охоронними службами (в залежності від ситуації і зважаючи на те, що правоохоронці самі можуть бути ціллю для нападу), щоб підтвердити наявність та/або необхідність організаційних заходів безпеки для захисту освіти.

Ключові аспекти – школи або університети використовуються сторонами конфлікту

- Якщо це доцільно за обставин, що склалися, – попередження ворожих сил про те, що їх може бути атаковано у разі відмови припинити використання школи або університету у військових цілях. Інформування цивільних установ, правоохоронних органів та місцевих лідерів про необхідність уникнення використання території, доки не буде підтверджена його безпека.
- У випадку отримання відповідного дозволу – відкриття вогню на ураження у відповідь на акти агресії чи прояви ворожості з боку сил супротивника, що розмістилися на території шкіл або університетів, вживаючи особливі запобіжні заходи з тим, щоб максимально обмежити пошкодження будівель чи уникнути супутніх втрат серед учнів та освітян. Якщо дозволяють обставини – демонстрація сили.
- Вживання усіх можливих запобіжних заходів під час нападу для обмеження пошкодження будівель та мінімізації втрат серед учнів і вчителів, включаючи вибір часу атаки, вибір систем озброєнь, а також де це доцільно – застосування альтернатив до вогню на ураження³.

Матеріали для допомоги у військовому оперативному плануванні

В процесі координації та проведення операцій оперативне командування, їхні штаби та експерти з планування повинні враховувати наявність усіх шкіл, університетів та інших освітніх закладів в районі бойових дій. Представлені нижче матеріали є орієнтирами та рекомендаціями для включення в процес оперативного планування, оскільки захист освіти повинен стати визначальним для усіх оперативних планів та тактичного розгортання сил. Ці матеріали також можуть бути використані у якості навчальних посібників, визначаючи подальший розвиток доктрини стосовно захисту освіти в умовах збройного конфлікту.

Фактори військового планування:

Нижче перелічені загальні принципи, якими мають керуватися військові експерти з планування для підтримки діючої системи освіти у зонах конфліктів:

1. Збройні сили та озброєні групи ніколи не повинні використовувати діючі школи або університети загалом чи частково. Зокрема, школи, що використовуються за призначенням (в освітніх цілях), вимагають особливої уваги, і всі зусилля повинні бути спрямовані на те, щоб уникнути розміщення будь-яких збройних сил на відстані радіусу ураження зброї.
2. Якщо військове формування вважає, що з огляду на поважні обставини, що не залишають жодних альтернатив, покинута школа або університет мають бути використані, причому лише впродовж періоду, потрібного для отримання необхідної військової переваги, то слід визнати, що школа або університет, ймовірно, розглядатимуться силами супротивника як військовий об'єкт та законна ціль, тому такому навчальному закладу потрібно якнайшвидше повернути його цивільний статус.
3. Приймавши таку зміну статусу, військове формування чи група, що використовує школу або університет, повинна одночасно взяти на себе відповідальність за будь-яке відновлення, що може знадобитися після завершення періоду захоплення або іншого використання колишніх приміщень школи чи університету. До необхідних заходів належать в тому числі усунення боєприпасів (включаючи БНВ), гарантування безпеки приміщень та прийняття відповідальності за будь-які збитки або шкоду, заподіяну тимчасовою конверсією об'єкта. Аналогічним чином, військове формування повинно докласти усіх зусиль, щоб сповістити попередніх користувачів школи, вчителів і учнів, а також всіх мирних жителів, які мешкають неподалік, про зміну статусу закладу.
4. Якщо військове формування займає чи у будь-який інший спосіб використовує школу або університет, то установа має бути захищена від пошкоджень силами, що її наразі використовують, а цивільні особи не повинні допускатися на навколишні території.
5. Військове формування, що займає чи у будь-який інший спосіб використовує школу або університет, повинно через відповідних цивільних партнерів сприяти організації подальшого навчального процесу у безпечному середовищі для учнів та учителів, які були змушені залишити цю школу або університет.
6. Військові сили не повинні нападати на цивільні школи або університети, що не були перетворені на військові об'єкти, оскільки це є порушенням принципу відмінності відповідно до законів збройного конфлікту, також відомих як Міжнародне гуманітарне право (МГП), і навіть бути визнаними воєнним злочином⁴. Більше того, такі напади можуть підпасти під визначення одного чи декількох з шести грубих порушень згідно визначення Механізму моніторингу та звітності ("ММЗ") Ради Безпеки ООН⁵ – в державах, де такий механізм було запроваджено.
7. Урядові збройні сили повинні по відповідним командним інстанціям рапортувати про будь-які напади на школи чи університети, про використання освітніх установ державними або недержавними збройними формуваннями у військових цілях, а також про дії державних або недержавних збройних формувань, що перешкоджають отриманню освіти в зоні конфлікту. Де це можливо і дозволено, цю інформацію також слід передавати ММЗ та відповідним місцевим і національним органам освіти.

Недоліки використання шкіл у військових цілях:

Школи нерідко видаються збройним формуванням вигідною ціллю, і для цього є кілька причин. У школах є великі кімнати, де можна розмістити бійців та обладнання, є санітарно-гігієнічні приміщення для великої кількості людей, і в багатьох випадках – обладнана кухня та їдальня. Проте використання шкіл у військових цілях характеризується суттєвими недоліками, що значно перевищують будь-які можливі зручності та доводять, що будь-яка форма використання школи військовими – це далеко не кращий вибір з точки зору розміщення персоналу, обладнання і припасів, облаштування спостережного пункту та застосування його у будь-яких інших цілях. Зокрема:

1. Захоплення, часткове захоплення або використання військовими у будь-який інший спосіб потенційно перетворює школу або університет на військовий об'єкт. Напади супротивника на такі цілі можуть призвести до значних супутніх втрат, включаючи смерті та поранення серед цивільного населення, а також пошкодження і руйнування будівель. Водночас вчителі, учні і самі школи наражаються на підвищений ризик травм і пошкоджень під час атаки на військове формування.
2. Використання шкіл або університетів у військових цілях також може призвести до пошкодження інфраструктури і втрати навчальних матеріалів.
3. Учні, позбавлені освіти через пошкоджену чи знищену інфраструктуру або вигнані зі школи з причин її використання військовими формуваннями, в подальшому створюють фундаментальні проблеми конфлікту, як-от економічну нерівність та втрату можливостей, полегшуючи для протидіючих сил завдання щодо вербування цих уразливих дітей та втягнення їх у конфлікт, в результаті чого виникнуть додаткові перешкоди для переходу від конфлікту до миру.
4. Спільне використання шкільних приміщень з цивільними особами, включаючи вчителів та учнів, може розглядатися як використання живого щита, а це потенційно воєнний злочин та / або одне з шести грубих порушень прав дітей за визначенням ММЗ ООН. Якщо в країні діє мандат на звітність ММЗ, то за фактом таких порушень готується звіт, і група, відповідальна за порушення, може потрапити в щорічну доповідь Генерального секретаря ООН про дітей та збройні конфлікти. В перспективі це може означати міжнародну відповідь, у т.ч. санкції⁶.
5. Спільне використання усе ще діючої школи, в якій також перебувають учні та вчителі, наражає цих незахищених цивільних осіб на небезпеку фізичної та психологічної травми від насильства та загрози насильства, включаючи підвищений ризик сексуальної експлуатації та сексуального насильства (СЕН), а також зростання ймовірності вербування дітей у військове формування чи озброєне угруповання. Обидва види зловживань можуть бути кваліфіковані як воєнний злочин та / або грубе порушення прав дітей за визначенням ММЗ – а це вказує на можливість того, що група, відповідальна за порушення, буде публічно внесена у щорічну доповідь Генерального секретаря ООН про дітей та збройні конфлікти. Наслідком цього може стати міжнародна відповідь, у т.ч. санкції. Крім того, спільне використання школи іноді призводить до нормалізації насильства в очах учнів.
6. Спільне використання усе ще діючої школи, в якій також перебувають учні та вчителі, може порушувати одну з вимог законів збройного конфлікту, а саме вживати усіх максимально прийнятних запобіжних заходів для захисту цивільного населення та уникнення розміщення військових об'єктів у густонаселених районах чи поблизу них.
7. Школу або університет дуже легко знайти на мапі або за координатами GPS, і навіть найменш досвідчений або погано навчений військовий спостерігач зможе скерувати ефективний вогонь по такому об'єкту.
8. Школи доволі складно обороняти, адже більшість з них мають багато входів і виходів, а використані при їх будівництві матеріали не забезпечують серйозного захисту від середнього чи важкого озброєння.
9. Захоплення школи або університету військовим формуванням чи групою створює високу концентрацію військ на об'єкті, який легко ідентифікувати, та перетворює їх на легку мішень для наземної чи повітряної атаки.
10. Напад на школу – за винятком випадків, коли її було перетворено на військовий об'єкт – може кваліфікуватися як воєнний злочин⁷. Йдеться, зокрема, про військові заходи, спрямовані на примусову евакуацію діючої школи, щоб узяти її під свій контроль.
11. Місцева громада та міжнародна спільнота може легко зобразити захоплення, окупацію чи будь-який інший спосіб, у який військові використовують школу або університет, як зловмисну дію проти місцевих дітей та системи освіти. Цим можуть скористатися сили супротивника шляхом проведення інформаційних операцій (IO).

Цей перелік у жодному разі не є вичерпним, і при використанні шкіл у військових цілях виникатимуть інші проблеми. Важливим у цьому списку, а також у нових, додаткових труднощах, що виникатимуть згодом, є те, що будь-які удавані переваги від використання шкіл у військових цілях можна легко заперечити, і тому їх слід відкидати. Саме тому найкращим варіантом для збройних сил та озброєних угруповань є уникнення будь-якого використання шкіл під час збройного конфлікту.

Аспекти військового планування та систем підготовки

Представлені нижче керівництва покликані допомогти виконати завдання щодо уникнення втручань у функціонування систем освіти впродовж усього конфлікту.

А. Передбачити у планах уникнення захоплення шкіл

Як і стосовно усіх інших аспектів військових операцій, належне планування на всіх рівнях є визначальним для досягнення кінцевої мети. Оперативне планування, також відоме як ІППМ (Інтегрований процес планування місії) або ППВР (Процес прийняття військових рішень), повинно належним чином враховувати матеріально-технічні вимоги: логістичні чинники, як-от білуачне розміщення військ, зберігання військової техніки та припасів; інші заздалегідь заплановані вимоги до укриття із захистом від засобів ураження мають бути організовані таким чином, щоб зникла будь-яка потреба у використанні шкільної чи університетської інфраструктури.

Коли йдеться про будь-яку школу або університет, Вказівки мають чітку відповідь: **захоплювати або використовувати такі заклади у будь-який інший спосіб забороняється**. Визнаючи реалії конфлікту та мінливість військових операцій, якщо з'ясується, що тактична перевага, що полягає в захопленні або використанні тієї або іншої покинутої школи чи університету, є **настійною військовою необхідністю**, то в таких ситуаціях слід дотримуватися щонайменше наступних процедур:

– Командир підрозділу в районі бойових дій повинен якнайшвидше повідомити про таку необхідність вищому командуванню. Якщо дозволяє час, потрібно звернутися за дозволом на зайняття чи використання освітнього закладу та отримати його по оперативному командному ланцюгу.

– Таке повідомлення (рапорт) повинно містити щонайменше наступне:

1. Опис невідкладних та необхідних обставин, що вимагають використання навчального закладу, а також приблизний період використання. Термін зайняття (окупації) закладів освіти має бути максимально стислим, і їм слід повернути їх цивільний статус та почати використовувати в освітніх цілях, щойно виникне така можливість.
2. Перелік усіх невдалих заходів, вжитих для уникнення використання навчального закладу у військових цілях.
3. Перелік усіх заходів, вжитих для сповіщення попередніх мешканців / користувачів установи, зокрема учнів та вчителів, про використання навчального закладу у військових цілях та про відповідну зміну його статусу. Поки у навчальному закладі знаходяться учні та вчителі, на його території забороняється розміщувати військовослужбовців / військовоє спорядження та використовувати його відповідним чином: діти наражатимуться на серйозну небезпеку, якщо школу буде атаковано у якості військового об'єкту.
4. Перелік усіх заходів, вжитих для збереження вмісту навчального закладу, включаючи збір та зберігання шкільних парт, підручників та інших навчальних матеріалів.
5. Окреслення зусиль, спрямованих на забезпечення продовження надання освітніх послуг і можливостей для навчання на території, що обслуговувалася закладом.

– Після завершення терміну військового зайняття (окупації) чи іншого використання закладу у військових цілях необхідно подати рапорт про повне відновлення школи з докладною інформацією про завдані збитки, присутність БНР та інших небезпечних предметів чи речовин, що вимагатимуть усунення, а також рекомендації щодо відновлення закладу за найпершої можливості. Це обов'язок усіх держав, що приєдналися до Протоколу про вибухонебезпечні предмети – наслідки війни 2003 року (Протокол V до Конвенції 1980 року про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію)⁸. Потрібно докласти всіх зусиль, щоб сповістити місцеву громаду та сили супротивника про те, що школа повернулася до виконання своїх освітніх функцій, а плани щодо підтримки безпеки школи мають передбачати участь місцевих органів освіти та цивільних правоохоронних органів.

– Військова адміністрація повинна належним чином повідомити структури ММЗ ООН про використання навчального закладу, а також відповідні місцеві чи національні органи освіти.

– Якщо це дозволяє оперативна обстановка, цивільні органи влади та/або надійні НУО повинні отримати доступ до закладу з тим, щоб оцінити його стан для планування подальшої діяльності в період після конфлікту.

– Школу потрібно повернути в її початковий стан в момент відбуття або якомога швидше після відбуття збройного формування; це має відбуватися у координації та співпраці з цивільними органами влади та/або надійними НУО, що займаються проблемами захисту прав дітей.

Військові об'єкти

Військові об'єкти повинні обмежуватись такими об'єктами, які через свій характер, розміщення, призначення або використання вносять ефективний вклад у військові дії, і повне або часткове руйнування, захоплення чи нейтралізація яких за існуючих у даний момент обставин дає явну військову перевагу.

Додатковий протокол I, стаття 52.2

* Об'єкти включають в себе, але не обмежуються будівлями, об'єктами інфраструктури, наприклад, дорогами, залізницями, транспортними засобами тощо.

*Зазначене не є юридичною порадою. Командири повинні завжди консультиватися з фаховими юристами стосовно цих питань.

В. Вживати запобіжних заходів при здійсненні нападів на школи, визначені як військові об'єкти

Враховуючи визначення військових об'єктів, слід зазначити, що сам факт присутності або використання школи або університету збройними силами чи озброєними формуваннями супротивника не перетворює їх на військовий об'єкт. Хоча з точки зору протиборчої сили школа може відповідати цим ознакам за своїм розташуванням чи використанням, її повне або часткове знищення, захоплення або нейтралізація може не забезпечувати явної військової переваги за існуючих на той момент обставин. Відтак для прийняття відповідного рішення командирам часто доведеться звертатися за кваліфікованими юридичними порадами до оперативного юрисконсульта.

У випадку, якщо школа або університет захоплена, зайнята або використовується воюючою силою або групою у будь-який інший спосіб і вважається військовим об'єктом, необхідно вжити всіх можливих запобіжних заходів аби уникнути непотрібних прямих та супутніх втрат і збитків. Перед початком будь-якої військової операції, що передбачає напад, слід розглянути, щонайменше, наступне:

1. Для підтвердження наявності чи відсутності цивільних осіб, зокрема учнів та викладачів, а також військових воюючих сил (чисельний склад, озброєння, можливості тощо) та їх мотивів, зібрати детальну ПРІ (пріоритетну розвідувальну інформацію) або її еквівалент, використовуючи всі доступні засоби.
2. Якщо це доцільно за існуючих обставин, звернути особливу увагу на час нападу з тим, щоб мінімізувати випадкові втрати серед цивільного населення, поранення цивільних осіб та ушкодження цивільних об'єктів.
3. Розглянути можливість проведення інформаційних операцій (ІО) з тим, щоб переконати сили, що зайняли чи використовують школу, або відпустити цивільних, або взагалі залишити школу.
4. Використати демонстрацію сили, наприклад, шляхом розгортання підрозділів, спрямування засобів вогневої підтримки на об'єкт, проте за межами зони ураження зброї або за допомогою демонстрації повітряних сил.
5. Уникати непотрібних руйнувань під час нападу.
6. Задokumentувати наслідки нападу, і якщо можливо – надати цивільним органам влади або надійній НУО змогу оцінити стан школи або університету максимально швидко після завершення атаки.
7. Органи військового управління, в установленому порядку та залежно від вимог оперативної безпеки і розвідувальної інформації, повинні поінформувати про напад ММЗ ООН та/або відповідні місцеві або національні органи освіти. Зважаючи на загалом негативне сприйняття пошкоджень, заподіяних школам військовими операціями, раннє підтвердження того, що освітній заклад було перетворено на військовий об'єкт, допоможе подолати хибні уявлення серед громадськості та/або негативне використання такої інформації супротивником у ході ІО.

C. Співпрацювати та координувати діяльність з партнерами

Для підтримки функціонування системи освіти учні повинні мати можливість спокійно діставатися школи, перебувати у придатному для навчання місці, а школа чи університет мають бути забезпечені відповідним персоналом та навчальними матеріалами. Відповідальні та дисципліновані війська можуть мінімізувати вплив на освітній процес, але, як зазначено у Вказівках, вони, за можливості, повинні уникати розміщення особового складу в школах для недопущення загострення ситуації на місці. І хоча уникнути неофіційних або випадкових контактів педагогів та учнів з військовими практично неможливо, така взаємодія не повинна виходити за рамки поверхневих та побіжних зустрічей, оскільки це підвищує ризик прямого чи супутнього травмування уразливих цивільних через удавану підтримку або просто наближеність до військової сили.

Це не означає, що військові експерти з планування повинні ігнорувати присутність навчальних закладів у своєму районі бойових дій (РБД). Навпаки, у заздалегідь підготовлених оперативних планах вони повинні враховувати наявність шкіл, а також плани по роботі та співпраці з цивільними правоохоронними органами, установами із захисту дітей та іншими громадськими структурами. Подібно до того, як лікарні та релігійні об'єкти враховуються в орієнтуванні залежно від оперативної обстановки та становища населення, школи також заслуговують на особливу увагу. Командири повинні знати, навколо і всередині яких споруд не слід вести бої, і водночас стежити за такими об'єктами, щоб не дати супротивнику можливості експлуатувати їх у своїх цілях. У найгіршому випадку, коли самим школам загрожує напад, або якщо така атака відбувається, військові повинні мати плани дій на випадок надзвичайних ситуацій, щоб забезпечити адекватну відповідь для захисту навчального закладу.

Таке врахування шкіл і системи освіти в процесі завчасного військового планування дозволить командуванню та експертам з планування додавати застосовні директиви при виконанні наказів, тим самим поширюючи намір командувача серед військ. Дії збройних сил та військові плани повинні завжди здійснюватися у спосіб, що підтримує і за можливості доповнює зусилля цивільних і міжнародних організацій, що надають невідкладну та гуманітарну допомогу чи підтримку в цілях розвитку. Функціонування шкільної системи та безпеку середовища можна гарантувати тільки спільними зусиллями з партнерами у галузі освіти, наприклад, з національним міністерством освіти, освітніми діячами та громадськими лідерами на регіональному та місцевому рівні та з іншими установами, що опікуються питаннями захисту дітей. Така співпраця в подальшому сприятиме нарощуванню потенціалу в перехідних та постконфліктних державах, адже вона підтримує нормалізацію освіти і виводить забезпечення права на освіту і дотримання прав дітей на перший план. І хоча міркування безпеки можуть вимагати від військових приховування певної інформації від партнерів, таке приховування повинно бути зведене до мінімуму, а співробітництво і координацію діяльності з цивільними органами потрібно всеціло заохочувати.

Саме тому вище військове керівництво повинно брати активну участь не лише в тому, що стосується присутності та ефективності тих шкіл та освітніх систем, що діють на території їхнього РБД, але й на відповідному рівні контактувати з цивільними посадовими особами. У той час, як окремі солдати не можуть перебувати в школах, вище військове керівництво несе відповідальність не лише за військові дії, але й за встановлення умов безпеки, необхідних для продовження надання освіти.

D. Здійснювати спільні оцінки системи освіти

В рамках структурованих, запланованих та підтримуваних заходів цивільно-військового співробітництва (ЦВС) вищого військового керівництва та цивільних представників, включаючи цивільне населення та місцеві органи влади, необхідно зрозуміти, якою є система освіти, що існує в межах конкретного РБД. Таке розуміння потрібне для того, щоб підтримати – де це вимагається та дозволено – постійну функцію системи освіти, з'ясувати будь-які загрози безпеки, пов'язані з цією системою, а також відстежувати будь-які військові дії, спрямовані на освіту – на школи, учнів та вчителів. Це вимагатиме чіткої картини умов / стану навчальних закладів, а також місцевої ситуації дотримання безпеки на місцях. Наприклад, якщо стан шкільної інфраструктури задовільний, але існуюча ситуація не сприяє безпечному відвідуванню учнями школи, то мети щодо забезпечення дітей освітою досягнуто не було. І навпаки, у сучасних конфліктах зі складними ситуаціями, коли урядові сили не взяли на себе роль захисника цивільного населення, включаючи дітей та освітян, потрібно перш за все уточнити ситуацію в галузі безпеки та визначити силу, що здатна найкраще сприяти безпеці шкіл. Це вимагає розуміння не тільки намірів задіяних у конфлікті сил (державних та недержавних), але і їх спроможності реалізувати ці наміри та рівня їх підтримки цивільним населенням, включаючи формальні та неформальні структури управління. Тому військові сили повинні працювати з місцевими та міжнародними освітніми, правоохоронними та іншими відповідними органами для оцінки ситуації та визначення зон ризику в межах РБД з метою виконання планів. Увагу потрібно звернути на наступні аспекти:

1. Стан навчального закладу. Запропонований нижче контрольний список є максимально простим; його може заповнити кожний, хто оглядає об'єкт. Це не детальна інженерна оцінка, проте такого списку буде достатньо, щоб вирішити, чи є об'єкт придатним для використання, або скільки потрібно підготовчих заходів, щоб зробити його придатним.
2. Фізична безпека. Виходячи з розташування об'єкту та його базових елементів захисту (наявність парканів тощо), наскільки просто забезпечити його безпеку, і які ресурси для цього потрібні?
3. Захоплення. Чи є будівля зайнятою або використовується – повністю або частково – у військових чи будь-яких інших цілях? Чи використовується будівля у цілях, не пов'язаних з освітою, як-от для розміщення цивільних осіб чи як штаб аварійно-рятувальних служб? Якщо об'єкт використовується за призначенням, то чи живуть там учні та/або вчителі на постійній основі (наприклад, школа-інтернат), і чи школа використовується періодично / безперервно (протягом навчального року, під час канікул тощо)? Залежно від того, хто захопив школу, влада на законних підставах (включаючи застосування сили) може вимагати звільнення приміщень, тим самим повернувши школі її освітні функції.
4. Функціонування. Чи є школа діючою у даний момент? Якщо вона не захоплена збройним формуванням або групою, то чому наразі не використовується у якості навчального закладу? До можливих причин належать: брак ресурсів, відсутність вчителів, безпекова ситуація тощо.
5. Альтернативи. Чи існують інші варіанти (локації) для надання освітніх послуг, наприклад громадські центри, клуби тощо?
6. “Людський ландшафт”. Звідки приходять / приїзять учні та працівники навчального закладу, і як вони дістаються до школи? У деяких країнах, щоб дістатися до школи, учням доводиться долати пішки до 30 км і залишатися там на певний час. Це критичний фактор планування з огляду на потенційні загрози та територію, на якій має бути гарантована безпека. Це також додає цілодобовий вимір до організації безпеки закладу. Чи залишили район викладачі? Як досягти безпеки на шкільних маршрутах? До покращення ситуації в галузі безпеки варто порадити громадським лідерам розглянути варіант децентралізації системи освіти, її “розділення” по різних населених пунктах з тим, щоб діти і вчителі почувалися безпечніше. Це ж стосується і складу самих школярів: яка це школа: лише для хлопчиків, для дівчаток, чи змішана? Який профіль вікових груп? В залежності від оперативної ситуації, особливо в регіонах, де поширена практика вербування та використання дітей-солдатів, ці чинники є критичними для ефективного розуміння ситуації ризику та відповідного вектору дій. Так само при плануванні необхідно визнавати і враховувати місцеві та регіональні культурні норми, вимоги та очікування.
7. Адміністрація. Хто або яка організація (організація) підтримують школу? Це державний заклад, школа під керівництвом НУО або школа, що існує за підтримки благодійного фонду чи церковного ордену? Чи є з їхнього боку зобов'язання утримувати заклад? Чи становить походження адміністрації школи загрозу з боку сторін, що переслідують протилежні інтереси?

Код	Район	Назва/тип школи	Розташування (широта і довгота, мітки MGRS)	Стан: Зелений (дрібний ремонт протягом 48 годин), Жовтий (помірний ремонт, 2-3 тижні), Червоний (капітальний ремонт, понад 3 тижнів)	Захоплена/окупована (ким)	Функціонування

8. Навчальна програма. Це світська чи релігійна програма? Чи пов'язана вона якимось чином з певною соціальною групою? Чи може навчальна програма або спосіб її викладання створити загрозу? І хоча військове керівництво повинно визнавати свою роль у підтримці всіх шкіл незалежно від їх навчальних програм і планів (за умов, якщо це не створює проблем у галузі безпеки – тоді можуть долучитися цивільні лідери), знання такої програми та її спроможність вплинути на ситуацію підтримки безпеки – це вагомий чинник планування як для вищого керівництва, так і для розвідки.
9. Рівень школи та учнівський склад. Які класи (вік учнів) навчаються в школі? Це школа змішаного типу або заклад лише для хлопчиків / для дівчаток? В залежності від методів та способів вербування збройних формувань, що діють на даній території, уразливість шкіл до нападу може різнитися. Це ж стосується і вразливості дітей до вербування, яка залежить від їхнього віку та статі.
10. Загрози. Які загрози існують в даному районі? Чи є учні або вчителі мішенню збройних формувань для вербування? Чи відбувається це на шляху до чи зі школи? Чи спостерігається у громадах напруга етнічного або релігійного характеру? Чи намагаються будь-які групи дестабілізувати населення через контроль освітньої системи в цілому або конкретної школи? Чи існує проблема бандитизму і злочинності?
11. Наявні ресурси у галузі безпеки. Які ресурси можуть допомогти посилити безпеку шкіл? Чи функціонують у даному районі надійні поліцейські сили, здатні захистити школу? Чи існує в школі та у навколишній громаді система раннього попередження, щоб сповіщати про наближення збройних формувань та про інші загрози для дітей? Чи достатньо людей, яких можна підготувати, чи які вже були навчені виконувати роль охоронців для захисту навчального закладу або дітей на шляху до школи? Чи військова сила достатньо чисельна, щоб забезпечити збройне патрулювання району?

Регіональний огляд. Після завершення збору даних (приклад сортування представлено нижче), їх можна графічно зобразити на мапі, щоб отримати загальну картину і визначити зони ризику, що вимагатимуть виділення ресурсів для усунення проблеми. При цьому зручно використовувати систему “світлофора” (червоний: високий рівень загрози для освіти через збройний конфлікт – потрібні заходи із захисту; жовтий: середній рівень загрози для освіти через збройний конфлікт – потрібно підготувати плани із забезпечення захисту, активізувати спостереження та співпрацю з цивільними органами освіти для раннього попередження; зелений: низький рівень загрози для освіти через збройний конфлікт – потрібно підтримувати постійні контакти та співпрацю з цивільними органами освіти). Це дозволить спрямовувати обмежені ресурси для дотримання безпеки на виконання пріоритетних завдань.

Кращі практики. Для коригування плану у нагоді стане система рапортування, що визначає найбільш дієві практики та процедури у тих чи інших обставинах. Для цього навчання військовим, які повинні будуть готувати такі рапорти і згодом використовувати цю інформацію, мають роз'яснити наміри та наголошувати на важливості таких рапортів, а саме на потребі в точних, об'єктивних та неупереджених даних з тим, щоб командири розуміли людський освітній ландшафт.

Альтернативи	Людський ландшафт	Засоби пересування на шляху до школи	Керівник/ Спонсор	Навчальна програма	Місцеві загрози	Місцеві сили безпеки

D.1. Контрольний список спільної оцінки школи – Пріоритетна розвідувальна інформація (ПРІ)

1. Розташування – широта та довгота, координати на MGRS
2. Район / населений пункт
3. Назва та тип школи
4. Стан школи: розмір, орієнтири, план (бажано додати фото)

A. Загальний стан та будівельні матеріали

B. Дах

C. Вікна та двері

D. Санітарно-гігієнічні умови

E. Житлові приміщення / кухні

F. Наявність захисної огорожі

G. Відстань від інших (другорядних) шкільних будівель, об'єктів та населених пунктів (бажано додати схему території)

H. Стан меблів / навчальних засобів

I. Косметичний ремонт, необхідний для відновлення функціонування школи

5. Чи є школа зайнятою / захопленою і ким? За чий наказом? Чи має ця сила заплановану дату виходу?
6. Чи є школа діючою? Якщо ні, то чому?
7. Чи існують в районі інші будівлі, що можуть використовуватися як тимчасові школи?
8. Де живуть учні та співробітники навчального закладу, і яким чином вони дістаються школи? Чи залишаються вони тут на ночівлю?
9. Чи є у школи керівник (спонсор)? Чи присутні його представники? Чи має місцева влада точки перетину з ним?
10. Який у школі навчальний план: світський чи релігійний?
11. На які загрози може наражатися школа чи оточуючі території?
12. Сили безпеки: чи функціонують на місці поліцейські підрозділи, громадська варта тощо?
13. Інша інформація.

Е. Підготувати спільний план для забезпечення продовження Е – освіти в умовах конфлікту

В залежності від запланованого – повернути дітей до школи чи забезпечити надання освіти за місцем перебування дітей – необхідно запровадити рамки співробітництва для посилення безпеки як самого місця надання освіти, так і для прокладення безпечного маршруту до нього. Необхідно використати механізм участі ключових лідерів (УЛ) серед військового керівництва та цивільних очільників освітньої галузі як для забезпечення координації та співпраці, так і для заохочення цивільних органів прийняти на себе відповідальність за надання освіти та вирішення супутніх проблем. Такі рамки мають ґрунтуватися на принципах попередження, безпеки, відповіді та звітності.

1. Попередження. Кращим варіантом для захисту шкіл та системи освіти є запобіжні заходи проти загроз, що поширюються, щоб обмежити ризики для учнів і вчителів, та утримувати реальні чи можливі прояви насильства якнайдалі від шкіл. Для цього потрібен комплексний план збору інформації / розвідданих, що охоплює всі громади та партнерів у галузі освіти, і оснащений простими та надійними засобами комунікації, що сигналізують про небезпеку для населення та викликають допомогу. Також необхідно підтримати функціонування цивільної сигнальної системи, що активується у разі виникнення небезпечної ситуації: це дозволить громаді вжити захисних заходів, а силам безпеки – належним чином відреагувати на неї. Також слід заохочувати спільні заходи щодо підтримки цивільних систем охорони дитинства та освіти для навчання учнів та вчителів особистим заходам безпеки («тікай – забарикадуйся – ховайся») та інформування довірених дорослих про можливу небезпеку.
2. Постійна безпека. Відповідальність за безпеку стаціонарних шкіл та тимчасових навчальних закладів насамперед покладається на місцеву поліцію, якщо така існує. Тут не слід забувати про ігрові та спортивні майданчики й інші об'єкти, куди приходять діти у позаурочний час, і які безпосередньо не пов'язані зі школами. Можна також залучити надійні приватні охоронні структури, однак при цьому потрібно здійснити надзвичайно ретельну перевірку їх членів та постійно контролювати їх дисципліну. Підготовка місцевих жителів у якості охоронців має бути крайнім засобом. Можна задіяти військові засоби віддаленого спостереження за школами у поєднанні з пересувними патрулями, які стежитимуть за маршрутами пересування учнів і вчителів, а також за периметром навчального закладу, проте головна відповідальність за місцеву безпеку та попередження має покладатися на цивільні чи правоохоронні органи. Будь-яка збройна присутність у школах – цивільних сил оборони, правоохоронних органів чи військових – повинна включати положення про безпеку зброї з недопущенням доступу до неї дітей. Необхідно уникати будь-якої військової присутності в школі чи університеті без крайньої на те необхідності.
3. Відповідь. В залежності від природи загроз, військові або поліцейські сили повинні створити первинні сили швидкого реагування (СШР) для відповіді на насильство чи загрозу насильства, спрямованого проти школи, їхніх учнів і викладачів. Засоби передачі закликів про втручання СШР, включаючи визначення необхідного рівня реагування, визначаються на етапі оперативного планування та роботи з цивільним населенням. Ключовим у цьому контексті є спостереження за транзитними маршрутами до та зі школи, адже це забезпечить раннє сповіщення про можливі небезпеки.
4. Звітність. Стандартний рапорт про інцидент з коротким описом заходів, вжитих силами безпеки, є корисним для визначення найкращих практик та коригування тактики у відповідь на нові загрози. Крім того, це джерело даних для ММЗ, що інформуватиме РБ ООН про грубі порушення прав дитини, включаючи напади на освітні установи.

Г. Зразок рапорту: напад на школу або університет чи їх використання у військових цілях

Місцезнаходження (координати на сітці, мітка GPS, ключові орієнтири)		Назва школи – тип – інші деталі:				
Керівництво школи:		Тип навчального закладу:			Стать учнів:	
Уряд ☐	НУО ☐	Початкова школа ☐	Професійне училище ☐	Ігровий майданчик ☐	Чол. ☐	Жін. ☐
Громада ☐	Інше ☐	Середня школа ☐	Інше ☐	Університет ☐	Змішана ☐	Невідомо ☐
Примітки:						
Тип нападу:		Напад на учнів/учителів ☐		Військове захоплення / використання ☐		
Артилерійський / мінометний обстріл ☐	Бомбардування ☐		Стрілецьке озброєння ☐	Грабіж / мародерство ☐	Підпал ☐	
Вербування ☐	Викрадення людей	СВП ☐	Атака смертника ☐	Статеве насильство ☐	ХБРЯ ☐	
Час доби: ☐	Ранок ☐	День ☐	Вечір ☐	Ніч ☐	Невідомо ☐	
Примітки:						
Профіль порушника: державний чи недержавний (необхідне обвести колом)				Кількість порушників (якщо відомо):		
Фізичне пошкодження в результаті нападу:						
Повне руйнування ☐		Часткове руйнування ☐		Незначні ушкодження ☐		Немає ☐
Примітки:						
Чи було заклад закрито в результаті нападу?		Ні ☐	Так ☐		_____ Днів	
Примітки:						

*Цей рапорт не повинен слугувати підставою для прийняття рішень про напад на школи або університети, перетворені на військові об'єкти; це, радше, засіб для фіксування виявлення такого нападу на підтримку ММЗ чи інших звітних механізмів. Особовий склад потрібно навчити заповнювати такі рапорти і пояснювати, що відповідні дані дозволять командуванню краще орієнтуватися у людському освітньому ландшафті.

Дані про загиблих, поранених чи завербованих учнів та викладачів необхідно фіксувати окремо

Людські втрати від нападу на освітні установи				Стать учнів	
Учні загинули?	НІ ☐	ТАК ☐	К-сть _____	Чол. _____ Жін. _____	Змішаний ☐
Учні поранені?	НІ ☐	ТАК ☐	К-сть _____	Чол. _____ Жін. _____	Невідомо ☐
Примітки:					
Вчителі загинули?	НІ ☐	ТАК ☐	К-сть _____	Чол. _____ Жін. _____	Змішаний ☐
Вчителі поранені?	НІ ☐	ТАК ☐	К-сть _____	Чол. _____ Жін. _____	Невідомо ☐
Примітки:					
Учні завербовані?	НІ ☐	ТАК ☐	К-сть _____	Чол. ☐	Жін. ☐
Примітки:					

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ДОПОМОГИ У ЗДІЙСНЕННІ ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Цей розділ містить матеріали для пам'ятки-посібника, що можуть використовуватися як навчальний матеріал і основа для доктрини, так і довідник при виконанні військових операцій. Рекомендуємо виготовити ці пам'ятки на матеріалі з пластиковою основою у форматі карток (15 x 20 см), які бійці можуть носити з собою та звертатися до них, коли це зручно і дозволяє оперативна обстановка (звісно, за винятком випадків самозахисту та під час атаки).

СТОРІНКА 1 (ТИТУЛ):

A	Оцінити ситуацію: з'ясуєш, чи використовується школа як навчальний заклад, як військовий об'єкт (свій чи ворожий), чи є покинутою?
D	Визначити <i>Вказівку</i> , що застосовується.
A	Скоригувати план і порядок дій: виріши, як тобі діяти відповідно до ПVB, закону, законних наказів командира та отриманої підготовки?
P	Належним чином виконати план і порядок дій: згадай свою підготовку і використай свої навички, знання та ставлення з тим, щоб забезпечити успішність місії, при цьому (якщо це можливо) керуйчись положеннями <i>Вказівок</i> .
T	Передати рапорт: повідом про ситуацію та дії по командному ланцюгу, включаючи всю інформацію, що стосується застосовної <i>Вказівки</i> . У такий спосіб твої командири зможуть поінформувати та вжити спільних заходів з відповідними агенціями і організаціями, що відстежують порушення <i>Вказівок</i> .

СТОРІНКА 1 (ЗВОРОТ):

ЗРАЗОК КОДЕКСУ ПОВЕДІНКИ ПРИ ВИКОНАННІ ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Вказівки. Школи та університети (“навчальні заклади”) повинні залишатися тими притулками, де молоді допитливі люди можуть ставити запитання, досліджувати, думати, прагнути та розвивати свій потенціал в атмосфері безпеки. Збройні сили та озброєні формування загрожують цьому, коли використовують школи у військових цілях чи перетворюють їх на поле бою. Сама присутність озброєних людей на території школи або університету наражає учнів та вчителів на небезпеку, тим самим заперечуючи статус цих установ як безпечних місць для навчання.

1. Виконуй свої обов’язки сумлінно та відповідно до закону.
2. Не застосовуй більше сили, ніж це потрібно для виконання своєї місії, і лише тоді, коли таке застосування сили дозволене.
3. Завжди поведься ввічливо та шанобливо. Стався до усіх як до рівних, уникаючи дискримінації за ознаками расової приналежності, національності, етнічного походження, кольору шкіри, релігійних вірувань, статі, віку, сексуальної орієнтації, а також фізичних чи психічних вад.
4. Поважай власність, особливо освітню та гуманітарну.
5. Роби все можливе, щоб захистити цивільні об’єкти, а особливо об’єкти освітньої та гуманітарної власності, від наслідків бойових дій. Захоплення або знищення майна у зв’язку з військовою операцією заборонено, якщо це не зумовлене військовою необхідністю. Дозвіл на будь-яке захоплення чи знищення об’єктів навчальної чи гуманітарної власності має бути попередньо виданий вищим військовим керівництвом, за винятком випадків, коли цього вимагає захист від ворожих дій або намірів.
6. Поводься із затриманими гуманно. Зловживання у будь-якій формі заборонені.
7. Не застосовуй недозволену зброю та боєприпаси.
8. Не приймай і не намагайся отримати певні привілеї при виконанні своїх обов’язків та уникай конфлікту інтересів.

СТОРІНКА 2 (ТИТУЛ):

КОДЕКС ПОВЕДІНКИ ДЛЯ ЗАХИСТУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

1. Повсякчас забезпечувати захист цивільних осіб, приділяючи особливу увагу дітям, жінкам та педагогічному персоналу.
2. Поважати основні потреби дітей (наприклад, чиста питна вода, їжа, притулок, медична допомога та освітні потреби).
3. За можливості уникати будь-якого використання шкіл у військових цілях, незалежно від того, функціонують вони чи ні. Збройні формування не повинні розміщуватися безпосередньо на території шкіл або університетів, якщо вони не виконують охоронних функцій, яких не можна уникнути.
4. Школи або університети можливо використовувати лише у разі їх залишення та існування поважних причин, що не мають інших альтернатив для отримання схожої військової переваги – і лише після отримання дозволу від вищого командування.
5. Будь-яке використання школи або університету у військових цілях потрібно припинити якнайшвидше, а будь-яку шкоду, заподіяну в результаті такого використання, необхідно негайно усунути з тим, щоб сприяти якнайшвидшому відновленню її освітніх функцій та гарантуванню безпеки цивільному населенню.
6. Школи – це захищені цивільні об'єкти і не можуть слугувати ціллю для нападів. У разі їх перетворення на військові об'єкти, будь-який напад повинен жорстко обмежуватися використанням мінімальної сили, необхідної для досягнення військових цілей, та з попереднім сповіщенням, якщо дозволяють обставини.
7. Необхідно вживати особливих заходів для уникнення знищення об'єктів, що належать системі освіти, насамперед, шкіл. Їх не можна атакувати, якщо їх не було перетворено на військові об'єкти. Потрібно вжити усіх можливих запобіжних заходів, щоб не допустити розміщення військових цілей неподалік від шкільного майна і об'єктів. Так само, необхідно перемістити шкільне майно якнайдалі від військових цілей або забезпечити його захист від пошкоджень.
8. Командири, відповідальні за території, на яких розташовані об'єкти освітньої інфраструктури, повинні вживати заходів для забезпечення їх захисту від розграбування та мародерства не тільки своїми силами, але й силами інших сторін.
9. Рапортувати про порушення норм цього Кодексу своїм командирам.

СТОРІНКА 2 (ЗВОРОТ):

ЗРАЗОК СПОВІЩЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ОРГАНІВ – ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЛЯ ШКІЛ

1. З причин проведення (ВКАЗАТИ ОПЕРАЦІЮ), сили (ВКАЗАТИ ПІДРОЗДІЛИ) знаходяться у підвищеному стані бойової готовності і вживають додаткових захисних заходів на виконання (ВКАЗАТИ ПРАВОВУ ОСНОВУ) та збереження безпеки шкіл, університетів і системи освіти на цій території.
2. (ВКАЗАТИ ПІДРОЗДІЛИ) вживатимуть належних заходів для захисту від ворожих дій або намірів, якщо цього вимагатимуть обставини. Усі особи та транспортні засоби, що наближаються до (ВКАЗАТИ ПІДРОЗДІЛ), допоможуть військовим з'ясувати їхні наміри, якщо знизять швидкість та рухатимуться обережно.
3. Усі особи та транспортні засоби, за винятком учнів, педагогічного персоналу та осіб, які мають законні справи на території навчального закладу, не повинні наближатися до шкіл.
4. На вимогу, усі особи та водії транспортних засобів повинні чітко назвати себе та озвучити свої наміри; отримавши вказівку або інструкцію від (ВКАЗАТИ ПІДРОЗДІЛ), вони повинні негайно їх виконати, тим самим підтвердивши свої наміри. Наголошуємо, що (ВКАЗАТИ ПІДРОЗДІЛ) готові вдатися до оборонних дій і, за необхідності, відкрити вогонь на ураження проти будь-кого, чия особистість або наміри невідомі чи становлять загрозу.
5. Жодний пункт цього сповіщення не призначений для обмеження чи будь-якого іншого втручання у мирне пересування цивільного населення або для обмеження чи розширення права на захист від ворожих дій або намірів (ВКАЗАТИ ПІДРОЗДІЛ). Призначення цього документу – повідомити про підвищений рівень готовності (ВКАЗАТИ ПІДРОЗДІЛ) та попередити про важливість описаної вище поведінки окремих осіб та транспортних засобів для гарантування загальної безпеки.

СТОРІНКА 3 (ТИТУЛ):

ЗРАЗОК ПРАВИЛ ВЕДЕННЯ БОЮ (ПВБ)

САМОЗАХИСТ. Жодний пункт в офіційно затверджених ПВД не обмежує ваше право на застосування сили, у т.ч. відкриття вогню на ураження, для захисту себе та інших військовослужбовців від негайної загрози смерті чи серйозного поранення.

МІНІМАЛЬНА СИЛА. Дозволене застосування сили ніколи не повинно бути більшим, ніж це необхідно, обґрунтовано та пропорційно існуючим обставинам. Це пріоритетні та головні аспекти будь-якого застосування сили. За деяких обставин, належним рівнем мінімальної сили є відкриття **ВОГНЮ НА УРАЖЕННЯ**.

НЕЛЕТАЛЬНА СИЛА. Використання такої сили дозволено:

МАЙНО. Для захисту майна підрозділу та його убезпечення від крадіжки чи пошкодження.

ВАРТА. Для утримання під вартою особи, яка отримала несанкціонований доступ до розташування підрозділу.

ОБШУК. Для обшуку особи, яка отримала несанкціонований доступ до розташування підрозділу, або яку було затримано за володіння зброєю чи інших предметів, що становлять небезпеку.

ІНШІ СИТУАЦІЇ

Недопущення отримання особою несанкціонованого доступу в розташування підрозділу.

Видворення особи, яка отримала несанкціонований доступ до розташування підрозділу.

Запобігання втечі затриманої особи*.

Роззброєння будь-якої особи.

Захоплення чи затримання будь-якого транспортного засобу як частини військової місії.

*Для попередження втечі затриманої дитини дозволяється використання лише **НЕЛЕТАЛЬНОЇ СИЛИ**. Затриманим необхідно повідомити причини їхнього утримання під вартою; відповідні правоохоронні органи також повинні ознайомити їх з їхніми законними правами. Затриманих необхідно якнайшвидше передати відповідним органам.

ЛЕТАЛЬНА СИЛА (ВОГОНЬ НА УРАЖЕННЯ). Використання такої сили дозволено:

Для самозахисту.

Для захисту наступних осіб від прямої загрози серйозного поранення або загибелі:

будь-якої особи (у т.ч. невійськового члена екіпажу) на на/чи всередині бойового корабля, літака або об'єкта;

військовослужбовців союзних сил, що беруть участь в операції;

будь-якої особи, яка утримується силою.

СТОРІНКА 3 (ЗВОРОТ):

ЗРАЗОК ПРАВИЛ ВЕДЕННЯ БОЮ (ПВБ) (продовження)

КРОКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ

Якщо напад не є несподіваним, коли навіть миттєва затримка може призвести до серйозного поранення або загибелі, будь-яке застосування сили – залежно від часу та обставин – повинно відповідати такій послідовності:

НЕЛЕТАЛЬНА СИЛА

Присутність: фізична присутність дисциплінованого та професійного особового складу.

Оклик / попередження: повторення вербальних чи візуальних попереджень, поки немає впевненості, що вони почуті та побачені.

Фізичні дії без застосування зброї (“порожні руки”): можуть включати поштовхи, обшуки, несильні удари, обмеження рухів тощо.

Застосування засобів стримування: кийок чи газовий спрей використовуються особовим складом, який пройшов відповідну підготовку, і тільки у разі дозволу на застосування.

Використання механічних засобів стримування: наручники (у т.ч. гнучкі) дозволено застосовувати тільки в операціях правоохоронних органів.

**ЯКЩО ВАМ НЕ ДОЗВОЛЕНО ВІДКРИВАТИ ВОГОНЬ НА УРАЖЕННЯ,
ЗУПИНІТЬСЯ НА ЦЬОМУ МІСЦІ.**

ЛЕТАЛЬНА СИЛА

Демонстрація сили: заряджання, підготовка та націлювання зброї для демонстрації своєї готовності відкрити вогонь на ураження.

Попереджувальні постріли: постріли на безпечній відстані від цілі.

Вогонь на ураження: якщо вам дозволено і ви повинні відкрити вогонь, ви:

стріляйте прицільно і не використовуйте більше пострілів, ніж це необхідно;

вживайте усіх можливих заходів для уникнення супутніх втрат;

негайно припиніть вогонь, якщо це дозволяє ситуація.

СТАН ГОТОВНОСТІ ЗБРОЇ. Наказ про приведення зброї у стан готовності віддає командир підрозділу чи частини, а за його відсутності – старший за званням командир в районі бойових дій.

ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ / КОДЕКСУ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ. Поінформувати свого командира про усі підозри або відомі дані про порушення правил / кодексу застосування сили.

СТОРІНКА 4 (ТИТУЛ):

ВИБІР ЦІЛІ ТА ПVB

Вибір цілі – це процес визначення цілей, уточнення їх пріоритетності, а також підбір співставних дій у відповідь з урахуванням оперативних вимог та можливостей, домінуючих обставин, згідно з ПVB та законами збройного конфлікту (ЗЗК).

Збройні сили можуть завдавати удару лише по військовим об'єктам та лише згідно з ЗЗК і ПVB. Останні можуть накладати обмеження на вибір цілі, що виходить за межі вимог законів збройного конфлікту.

Директиви з вибору цілі для військової місії відносять школи та університети в обмежений список цілей (у випадках, що вимагають застосування сили для захисту від ворожих дій чи намірів, або в ситуаціях, коли вони перетворилися на військові об'єкти через своє розташування чи використання, а їх повне або часткове руйнування, захоплення або нейтралізація за існуючих на момент обставин дає явну військову перевагу, ТА лише з дозволу Командувача об'єднаного оперативного з'єднання), а також в список об'єктів, що не підлягають удару (в усіх інших випадках).

ШКОЛА АБО УНІВЕРСИТЕТ ЗА ЖОДНИХ ОБСТАВИН НЕ МОЖЕ БУТИ ЦІЛЮ ДЛЯ АТАКИ ЗА ВИНЯТКОМ СИТУАЦІЙ, КОЛИ ВОНИ ПЕРЕТВОРИЛИСЯ НА ВІЙСЬКОВИЙ ОБ'ЄКТ.

За жодних обставин не можна давати дозвіл на напад, якщо очікувані випадкові втрати серед цивільного населення (наприклад, загибель і поранення учнів і викладачів) чи супутні пошкодження цивільних об'єктів (наприклад, шкіл) перевищують конкретну та пряму воєнну перевагу, що її планується досягти в результаті нападу.

За розпорядженням вищого командування, у ситуаціях, де очікуються випадкові поранення чи втрати життів серед конкретної групи населення (діти, студенти цивільних вузів, педагогічний персонал), вводяться більш жорсткі стандарти.

Якщо це можливо, школи, перетворені на військові об'єкти, бажано виводити з ладу, а не руйнувати.

СТОРІНКА 4 (ЗВОРОТ):

ЗРАЗОК КОНТРОЛЬНОГО СПИСКУ ДЛЯ ВИБОРУ ЦІЛІ

Опис цілі:

Координати на сітці:

1	Чи є у вас дозвіл, відповідно до ПВБ/наказу, здійснити напад на школу чи університет? Якщо так, переходьте до п. 2. Якщо ні – НЕ АТАКУЙТЕ
2	За існуючих обставин, чи включено школу або університет у список об'єктів, що не підлягають удару / обмежений список цілей? Якщо ні, переходьте до п. 3. Якщо так - НЕ АТАКУЙТЕ
3	Чи дійсно школа або університет у якості цілі ефективно сприяє військовим операціям ворога? Якщо так, переходьте до п. 4. Якщо ні – НЕ АТАКУЙТЕ
4	Чи дійсно знищення або нейтралізація об'єкту за домінуючих обставин забезпечить явну військову перевагу? Якщо так, переходьте до п. 5. Якщо ні – НЕ АТАКУЙТЕ
5	Чи може напад призвести до випадкових смертей і поранень серед цивільного населення, зокрема серед учнів та педагогічного персоналу, або пошкодити цивільні об'єкти, зокрема школи чи університети, або поєднувати те й інше (наприклад, супутні втрати)? Якщо так, переходьте до п. 6. Якщо ні, переходьте до п. 11.
6	Чи дозволяє ваш наказ, директива та ПВБ такі очікувані супутні втрати? Якщо так, переходьте до п. 7. Якщо ні – НЕ АТАКУЙТЕ
7	Чи існує альтернативна військова ціль з аналогічним рівнем досягнення військової переваги, але меншим ризиком супутніх втрат? Якщо ні, переходьте до п. 8. Якщо так, поверніться до п. 1 для вибору нової цілі.
8	Чи були вжиті усі можливі запобіжні заходи у виборі засобів та методів здійснення нападу з тим, щоб уникнути випадкових втрат життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб (зокрема, учнів та викладачів) і випадкової шкоди цивільним об'єктам (школам) і, у всякому випадку, звести їх до мінімуму? Якщо так, переходьте до п. 9. Якщо ні, вживайте відповідних заходів і проведіть повторну оцінку п. 8.
9	За домінуючих обставин, чи було здійснено ефективне попередження про напад, що може вплинути на цивільне населення, зокрема про атаки на цивільну систему освіти? Якщо так, переходьте до п. 10. Якщо ні, і якщо дозволяють домінуючі обставини, поширте відповідне попередження перед тим, як перейти до п. 10.
10	Чи може напад призвести до випадкових втрат життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і завдати випадкової шкоди цивільним об'єктам (зокрема, призвести до загибелі і поранень серед учнів та педагогічного персоналу, а також пошкодження шкіл) або те й інше разом, що було б надмірним щодо конкретної і прямої воєнної переваги, яку передбачається одержати? Якщо ні – переходьте до п. 11. Якщо так - НЕ АТАКУЙТЕ.
11	АТАКУ ДОЗВОЛЕНО – ПРОДОВЖУЙТЕ МОНІТОРИНГ. ЯКЩО ОБСТАВИНИ ЗМІНЯТЬСЯ – ЗАКОН ЗОБОВ'ЯЗУЄ ЗДІЙСНИТИ ПОВТОРНУ ОЦІНКУ АТАКИ.

СТОРІНКА 5 (ТИТУЛ):**ЗРАЗОК РАПОРТУ: НАПАД ЧИ ВИКОРИСТАННЯ ШКІЛ АБО УНІВЕРСИТЕТІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЦІЛЯХ**

Місцезнаходження (координати на сітці, мітка GPS, ключові орієнтири)		Назва школи:				
Керівництво школи:		Тип навчального закладу:			Стать учнів:	
Уряд ☐	НУО ☐	Початкова школа ☐	Професійне училище ☐	Ігровий майданчик ☐	Чол. ☐	Жін. ☐
Громада ☐	Інше ☐	Середня школа ☐	Інше ☐	Університет ☐	Змішана ☐	Невідомо ☐
Примітки:						
Тип нападу:		Напад на учнів / учителів ☐		Військове захоплення/використання ☐		
Артилерійський / мінометний обстріл ☐	Бомбардування ☐		Стрілецьке озброєння ☐	Грабіж/мародерство ☐	Підпал ☐	
Вербування ☐	Викрадення людей ☐	СВП ☐	Атака смертника ☐	Статеве насильство ☐	ХБРЯ ☐	
Час доби: ☐	Ранок ☐	День ☐	Вечір ☐	Ніч ☐	Невідомо ☐	
Примітки:						
Профіль порушника: державний чи недержавний (необхідне обвести колом)				Кількість порушників (якщо відомо):		
Фізичне пошкодження в результаті нападу:						
Повне руйнування ☐		Часткове руйнування ☐		Незначні ушкодження ☐		Немає ☐
Примітки:						
Чи було заклад закрито в результаті нападу?			Ні ☐	Так ☐	_____ Днів	
Примітки:						

СТОРІНКА 5 (ЗВОРОТ):

ЗРАЗОК РАПОРТУ: ПРЯМІ ЧИ СУПУТНІ УРАЖЕННЯ УЧНІВ ТА ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ

Дані про загиблих, поранених чи завербованих учнів та викладачів необхідно фіксувати окремо

Людські втрати від нападу на освітні установи				Стать учнів	
Учні загинули?	НІ ☐	ТАК ☐	К-сть _____	Чол. _____ Жін. _____	Змішаний ☐
Учні поранені?	НІ ☐	ТАК ☐	К-сть _____	Чол. _____ Жін. _____	Невідомо ☐
Примітки:					
Вчителі загинули?	НІ ☐	ТАК ☐	К-сть _____	Чол. _____ Жін. _____	Змішаний ☐
Вчителі поранені?	НІ ☐	ТАК ☐	К-сть _____	Чол. _____ Жін. _____	Невідомо ☐
Примітки:					
Учні завербовані?	НІ ☐	ТАК ☐	К-сть _____	Чол. ☐	Жін. ☐
Примітки:					

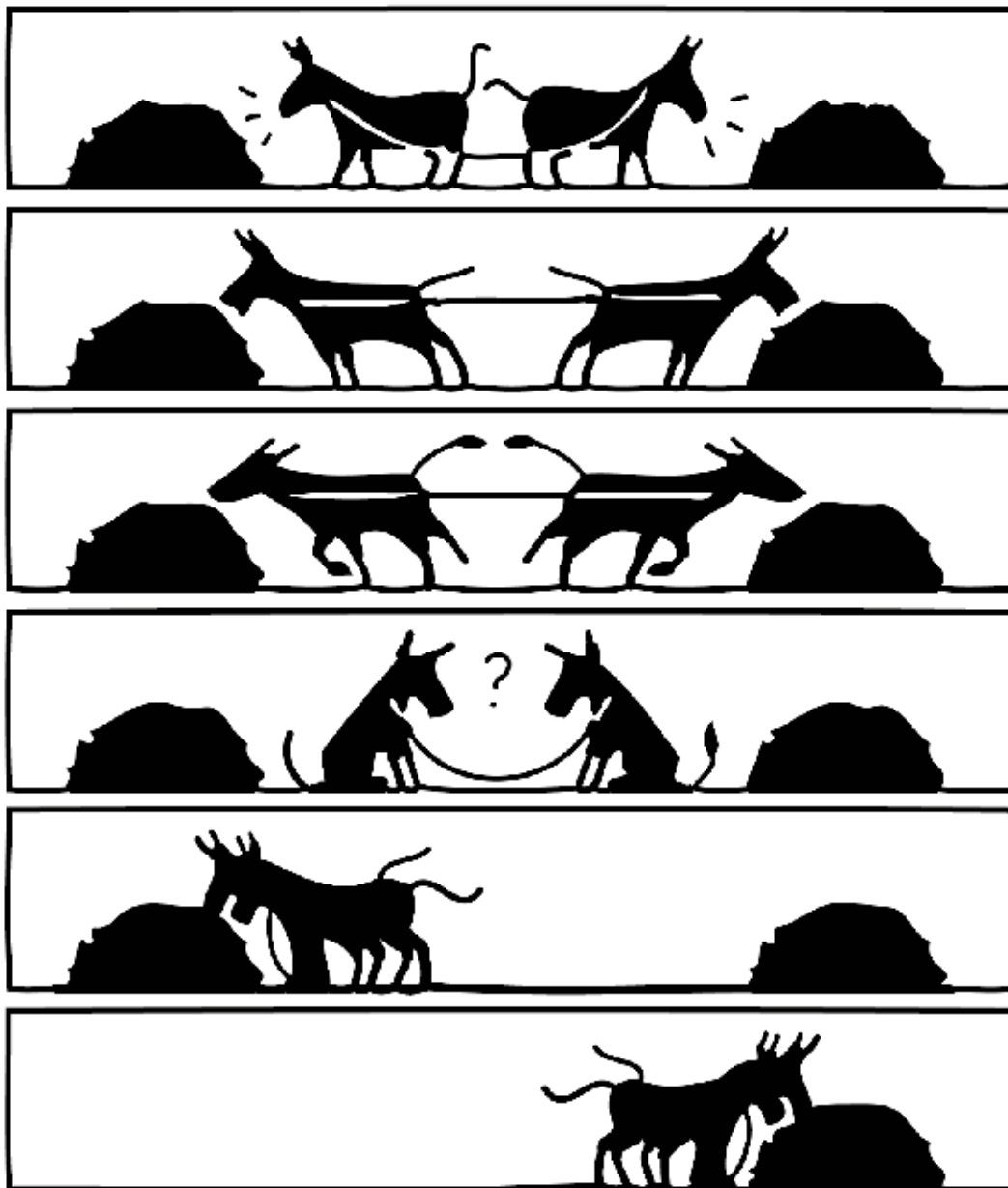
СТОРІНКА 6 (ТИТУЛ):

ЩО МОЖНА І ЧОГО НЕ МОЖНА РОБИТИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

МОЖНА	НЕ МОЖНА
Заохочувати союзні збройні сили та поліцію, а також збройні формування і групи супротивника не використовувати школи та університети у будь-який спосіб.	Використовувати школи для будь-яких військових цілей або операцій.
Знати обов'язки і роль своєї місії щодо захисту дітей та закладів освіти. Існують інші структури, здатні краще виконувати відповідні завдання (забезпечення освіти, здоров'я, продовольства тощо), а ваше завдання – створити безпечне середовище.	Бути пасивним і бездіяльним, якщо є можливість негайно допомогти або усунути шкоду, завдану школам, університетам чи закладам освіти. Рапортуйте свої спостереження і тривоги: це дозволить відповідним структурам вжити заходів для відновлення освітнього процесу.
Звернути увагу на інші заходи по роботі з місцевим населенням, окрім відбудови шкіл чи проведення спортивних змагань з учнями.	Вести бойові дії чи розміщувати військову техніку, засоби та особовий склад біля шкіл, університетів та шкільних маршрутів в межах радіусу ураження зброї.
Співпрацювати з цивільними структурами, НУО та місцевими громадами з метою визначення найкращих та найважливіших заходів по роботі з місцевим населенням із залученням шкіл, дітей та учнів.	Проводити позаслужбовий час з дітьми чи освітянами.
Рапортувати по командному ланцюгу та через контактних осіб РЗД / ОЗД у разі виявлення випадків загрози дітям чи закладам освіти.	Мати будь-які статеві контакти з дітьми.

СТОРІНКА 6 (ЗВОРОТ):

РОБОТА З ІНШИМИ

www.childsoldiers.org

THE WOMEN
DALLAIRE

CHILD
SOLDIERS
INITIATIVE

Додаток 1:

Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів

Сторонам збройного конфлікту наполегливо рекомендується не використовувати школи та університети у будь-яких військових цілях. Незважаючи на те, що певні способи використання не суперечать законам збройного конфлікту, всі сторони повинні докладати зусиль для уникнення загрози небезпеки учнів та студентів, та самому освітньому процесу, керуючись у своїй відповідальній діяльності такими принципами:

Вказівка 1. Діючі школи та університети у жодному разі не повинні використовуватися бойовими силами сторін збройного конфлікту у військових цілях.

- (а) Цей принцип також поширюється на школи та університети, тимчасово закриті у вільний від шкільних занять час, вихідні та свята, а також під час канікул.
- (б) Сторони збройного конфлікту не повинні вдаватися до застосування сили або інших проявів насильства щодо адміністраторів навчальних закладів, щоб евакуювати школи та університети і зробити їх, таким чином, придатними для використання у військових цілях.

Вказівка 2. Школи та університети, що були покинуті або евакуювані через небезпеку, спричинену збройним конфліктом, не повинні використовуватися бойовими силами сторін збройного конфлікту у будь-яких цілях, спрямованих на отримання військової переваги, за винятком випадків, коли відсутня будь-яка альтернатива, і тільки доти, доки не з'явиться інший спосіб отримання рівноцінної військової переваги. Інші будівлі слід розглядати як кращі варіанти і використовувати їх замість шкільних та університетських будівель, навіть якщо їх розташування та конфігурація не такі зручні, за винятком випадків, коли такі будівлі перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права (наприклад, лікарні), і маючи на увазі, що сторони збройного конфлікту повинні завжди вживати усіх можливих заходів безпеки, щоб захистити всі цивільні об'єкти від нападів.

- (а) Будь-яке відповідне використання покинутих або евакуюваних шкіл та університетів має здійснюватися протягом мінімального необхідного періоду часу.
- (б) Покинуті або евакуювані школи та університети, що використовуються бойовими силами сторін збройного конфлікту у військових цілях, повинні залишатися доступними для того, щоб органи управління освітою могли якомога швидше знову відкрити їх після виведення збройних сил, за умов, що це не становитиме загрози для безпеки учнів і персоналу.
- (с) Усі сліди чи ознаки мілітаризації або фортифікації повинні бути повністю ліквідовані після виведення бойових сил; також мають бути вжиті всі можливі заходи для максимально оперативного покриття збитків, завданих інфраструктурі установи. Зокрема, вся зброя, боєприпаси, вибухові пристрої, що не розірвалися, та інші сліди війни мають бути прибрані з території.

Вказівка 3. Школи та університети у жодному разі не дозволяється руйнувати заради того, щоб позбавити супротивну сторону збройного конфлікту можливості використовувати їх у майбутньому. Школи та університети – закриті після робочого дня, під час сесії або на канікули, евакуювані чи покинуті – є звичайними цивільними об'єктами.

Вказівка 4. У випадках, коли використання школи або університету бойовими силами сторін збройного конфлікту у військових цілях може, залежно від обставин, призвести до перетворення їх на військові об'єкти, яким загрожує атака, сторони збройного конфлікту повинні розглянути всі можливі альтернативні заходи, перш ніж нападати на такий об'єкт, зокрема, попередити ворога заздалегідь, що напад буде здійснено, якщо він не припинить використання об'єкта.

- (а) Перед здійсненням нападу на школу, що стала військовим об'єктом, сторони збройного конфлікту мають взяти до уваги той факт, що діти мають право на особливий захист і повагу. Додатковим важливим фактором є потенційно можливий довгостроковий негативний вплив на доступ спільноти до освіти через пошкодження або знищення школи.
- (б) Використання школи або університету бойовими силами однієї із сторін конфлікту у військових цілях не є виправданням для протилежної сторони, котра захоплює ці об'єкти для продовження їх військового використання. Як тільки це стане можливим, будь-які ознаки та сліди мілітаризації чи укріплень мають бути ліквідовані, а сам об'єкт має повернутися у розпорядження цивільної влади з метою відновлення його освітньої функції.

Вказівка 5. Бойові сили сторін збройного конфлікту не повинні використовуватися для надання безпеки школам та університетам, крім випадків, коли альтернативні засоби гарантування необхідної безпеки відсутні. Якщо це можливо, має використовуватися відповідним чином навчений цивільний персонал. За необхідності, слід також розглянути можливість евакуації дітей, студентів та співробітників у більш безпечне місце.

- (а) Якщо бойові сили залучаються для гарантій безпеки шкіл та університетів, слід, за можливості, уникати їх присутності на території або в будівлі установи, щоб запобігти втраті цивільного статусу даної установи та порушення навчального процесу.

Вказівка 6. Усі сторони збройного конфлікту повинні, наскільки це можливо і доцільно, включити ці принципи у свою доктрину, військові статuti, правила ведення бою, оперативні накази та інші засоби поширення інформації, для заохочення відповідної практики на всіх рівнях командування. Сторони збройного конфлікту повинні визначити найбільш ефективний спосіб реалізації цього завдання.

Додаток 2:

Аналіз міжнародних правових рамок, пов'язаних із використанням шкіл у військових цілях під час збройного конфлікту⁹

Нормативно-правові рамки, що застосовуються до визначення шкіл та університетів як цілей для удару, а також використання шкіл та університетів у військових цілях під час збройних конфліктів, в основному викладені у законах збройного конфлікту (також відомих, як міжнародне гуманітарне право), що є зведенням законів, які регулюють поведінку в міжнародних та неміжнародних збройних конфліктах. Хоча закони збройного конфлікту містять всі правила стосовно вибору об'єктів атак, вони менш орієнтовані на проблему використання шкіл у військових цілях, на яку також поширюється міжнародне законодавство у галузі прав людини. Отже, насамперед важливо визнати, що закони збройного конфлікту доповнюються нормами міжнародного права у галузі прав людини, і ці два комплекси законів будуть розглянуті нижче.

Закони збройного конфлікту (Міжнародне гуманітарне право)

Закони збройного конфлікту обмежують можливість вибору шкіл та університетів у якості мішеней для атак, а також використання їх у військових цілях, але забороняють таке використання не у всіх випадках і дозволяють атакувати школи та університети тоді, коли вони стають військовими об'єктами.

Школи та університети, як правило, є цивільними об'єктами і як такі не можуть бути об'єктами нападу, за винятком випадків, коли вони стають законними військовими цілями¹⁰. Відповідно, умисний прямиий напад на навчальні заклади, що не є військовими цілями, розглядається як військовий злочин. Військові цілі визначаються як об'єкти, що за своєю природою, розташуванням, призначенням або використанням здійснюють ефективний внесок у військові дії, а їх повне чи часткове руйнування, захоплення або нейтралізація, за існуючих на момент обставин, дає явну військову перевагу¹¹. Якщо існують сумніви, чи використовується школа або університет у військових цілях, ці установи не повинні вважатися такими, і, відповідно, розглядаються як цивільні об'єкти¹².

Міжнародне гуманітарне право вимагає від сторін конфлікту вживати заходів для запобігання наслідкам атак. Враховуючи, що школи та університети є цивільними об'єктами, сторони збройного конфлікту повинні зробити усе можливе для того, щоб: а) уникнути розміщення військових об'єктів в межах або поблизу густонаселених районів, де можуть знаходитися школи та університети; б) прагнути евакуювати цивільне населення, окремих цивільних осіб та цивільні об'єкти, що перебувають під їхнім контролем, з районів, розташованих поблизу військових цілей; та в) вжити інших необхідних заходів для захисту шкіл та університетів, що перебувають під їхнім контролем, від небезпек, спричинених військовими операціями¹³. Ці правила мають важливе значення для шкіл та університетів.

Перетворення школи або університету на військовий об'єкт (наприклад, використання у якості казарм) наражає їх на загрозу атак з боку супротивника, які, відповідно до законів збройного конфлікту, вважатимуться законними. Розміщення військових об'єктів (наприклад, складу зброї) поблизу школи або університету також збільшує ризик того, що вони випадково постраждають під час атак, націлених на довколишні військові об'єкти; відповідно до законів збройного конфлікту, такі атаки також вважатимуться законними.

Тим школам і університетам, що мають велике значення для культурної спадщини певного народу, надається додатковий захист згідно з Гаазькою конвенцією про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954) та її Другим протоколом (1999), а також відповідно до норм звичаєвого права. Зокрема, забороняється використовувати такі навчальні заклади у спосіб та в цілях, що наражають їх на ризик знищення або ушкодження, за винятком обставин, викликаних невідкладною військовою необхідністю¹⁴.

У рідкісних випадках освітні установи, які вважаються такими, що мають велике значення для культурної або духовної спадщини народів, також мають додатковий спеціальний захист, прописаний у Додаткових протоколах до Женевських конвенцій¹⁵. Йдеться, зокрема, про школи та університети, які знаходяться в будівлях, що мають особливе значення для культури чи спадщини. У такому випадку, використання цих установ у військових цілях заборонено. Так само заборонені й будь-які вияви агресії проти них, як-от напади, вчинені з метою помсти чи покарання.

За даними Дослідження міжнародного гуманітарного права, проведеного Міжнародним Комітетом Червоного Хреста (МКЧХ), школи та університети неодмінно користуються особливим захистом як частина культурної спадщини. Відповідно до правила 38 Дослідження МКЧХ, кожна сторона конфлікту повинна поважати і захищати призначені для освіти будівлі, що належать до сфери культурних цінностей¹⁶. Це передбачає зобов'язання приділяти особливу увагу уникненню завдання пошкоджень будівлям, призначеним для освіти (якщо вони не є військовими цілями), а також забороні захоплення, знищення або умисного пошкодження таких установ¹⁷.

Вищевказані правила не слід розглядати окремо. Необхідно враховувати інші відповідні правила і принципи гуманітарного права¹⁸. Такими правилами є ті, що надають особливий захист дітям у ситуації збройного конфлікту¹⁹. Повне або часткове використання освітніх установ у військових цілях загрожує життю та фізичній недоторканості дітей²⁰. Також ці дії закривають або обмежують доступ до освіти: діти не можуть ходити до школи через страх смерті та поранень від нападу ворожих сил або через втрату можливості навчатися у звичній, призначеній для цього будівлі.

Відповідно до Четвертої Женевської конвенції, що застосовується під час міжнародних збройних конфліктів, держава-окупант, тобто сили, які встановили контроль і владу над ворожою територією, повинна, у співпраці з національними та місцевими органами влади, “сприяти нормальній роботі всіх установ, що займаються доглядом та освітою дітей”²¹.

Згідно положень II Додаткового протоколу, чинного під час збройних конфліктів неміжнародного характеру, однією з “фундаментальних гарантій” має бути можливість отримання дітьми освіти, яка відповідає побажанням їхніх батьків²².

Присутність мирних жителів – дітей, студентів, викладачів, науковців та співробітників – на території шкіл та університетів не повинна використовуватися для прикриття військових об'єктів або операцій²³.

Як наслідок, перед використанням школи або університету у військових цілях, слід врахувати всі відповідні норми і принципи гуманітарного права. Зокрема, слід узяти зобов'язання вживати запобіжних заходів для захисту від наслідків атак, надавати спеціальний захист навчальним закладам, які також є культурною цінністю, визнавати важливість забезпечення доступу до освіти у збройних конфліктах, заборонити використання цивільних осіб у якості живого щита та забезпечити спеціальний захист дітям в умовах збройних конфліктів.

Посилання

- ¹ Глобальна коаліція на захист освітніх установ від нападів, Коментар до “*Вказівок* із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройних конфліктів”, http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/commentary_on_the_guidelines.pdf. Переглянуто 22 листопада 2016 року.
- ² Демонстрація сили – це показ рішучого наміру збройних сил схилити оперативну ситуацію на власну користь без здійснення безпосередніх атак на супротивника. Може включати в себе демонстрацію вогневої міці, військово-повітряних сил тощо.
- ³ Додатковий протокол I, Стаття 57.
- ⁴ Статті 8(2)(b)(ix) та 8(2)(e)(iv) Римського статуту Міжнародного кримінального суду.
- ⁵ Створений Генеральним секретарем ООН на прохання Ради Безпеки ООН, викладеному в резолюції 1612, ММЗ – це система оперативних груп, що діють в уражених збройним конфліктом країнах під керівництвом ЮНІСЕФ та офіційного представника ООН в країні. Усім групам ММЗ доручено розслідувати та надавати надійну інформацію стосовно можливого скоєння будь-якого з шести грубих порушень прав дітей; у разі підтвердження, проти порушників можуть бути введені санкції ООН. Намагаючись покласти край цим порушенням, Генеральний секретар ООН, на основі отриманої інформації у своїй щорічній доповіді може назвати конкретні сторони конфлікту, які вербують, убивають чи калічать дітей, чинять сексуальне насильство, викрадають дітей та здійснюють напади на школи і лікарні. http://www.unicef.org/protection/57929_57997.html). У резолюції 1998 щодо захисту дітей в умовах збройних конфліктів, яка була одностайно прийнята Радою Безпеки ООН 12 липня 2011 року, РБ звертається до Генерального секретаря ООН з проханням включати у свої доповіді інформацію про сторони збройного конфлікту (урядові сили чи озброєні угруповання), що періодично скоюють напади на школи і лікарні, та внести їх у список тих, хто чинить “тяжкі злочини” проти дітей (Директивна записка щодо резолюції РБ ООН 1998: <https://childrenandarmedconflict.un.org/publications/AttacksonSchoolsHospitals.pdf>).
- ⁶ Сайт ЮНІСЕФ (http://www.unicef.org/protection/57929_57997.html)
- ⁷ Там же (HIVR), стаття 23.
- ⁸ <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=22EFA0C23F4AAC69C1256E280052A81F&action=openDocument>
- ⁹ Там же.
- ¹⁰ Див. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (“Додатковий протокол I”), стаття 52(1). Це правило також є частиною звичаєвого права міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів. Див. Жан-Марі Луїз Генкерс та Досвальд Бек, “Звичаєве міжнародне гуманітарне право: Правила”, том 1, Міжнародний Комітет Червоного Хреста (Дослідження МКЧХ зі звичаєвого МГП), правило 9 та 10.
- ¹¹ Див. Додатковий протокол I, стаття 52(2). Це правило також є частиною звичаєвого права міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів. Див. Дослідження МКЧХ зі звичаєвого МГП, правило 8. Також див. МТКЮ, Остаточна доповідь прокурору Комітетом, заснованим для розслідування бомбардувань НАТО проти Союзу Республіки Югославія, Гаага, 14 червня 2000 р., §41.
- ¹² Див. Додатковий протокол I, стаття 52(3). Принцип презумпції цивільного характеру у разі сумнівів також міститься у виправленому Протоколі II до Конвенції про конкретні види звичайної зброї. Звичаєва природа цього правила встановлена не повністю, проте зрозуміло, що в разі сумніву необхідно провести ретельну оцінку. Див. Дослідження МКЧХ зі звичаєвого МГП, коментар до правила
- ¹³ Див. Додатковий протокол I, стаття 58 (a), (b) та (c). Ці правила також є частиною звичаєвого права міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів. Див. також Дослідження МКЧХ зі звичаєвого МГП, правила 22-24, а також МТКЮ, Справа Купрешкіча, Судова палата, 14 січня 2000 р., §§524-525.
- ¹⁴ Див. Гаазьку конвенцію 1954 року про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, стаття 4(1) та Дослідження МКЧХ зі звичаєвого МГП, правило 39.
- ¹⁵ Див. Додатковий протокол I, стаття 53(1), та Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (“Додатковий протокол II”), стаття 16.
- ¹⁶ Дослідження МКЧХ зі звичаєвого МГП, правила 38-40. Існує низка національних законів і військових статутів, які включають освітні установи в якості об’єктів, що підлягають особливому захисту, поряд з іншими культурними об’єктами. У процесі консультацій, які хоч і призвели до розробки цих *вказівок*, не всі держави погодилися, що усі без винятку школи й університети повинні розглядатися як культурні цінності.
- ¹⁷ Там же. Див. Конвенцію про закони і звичаї сухопутної війни, що додаються до Четвертої Гаазької конвенції від 18 жовтня 1907 року (“Гаазька конвенція 1907 р.”), стаття 56.
- ¹⁸ Це традиційне правило тлумачення. Див. Віденську конвенцію про право міжнародних договорів, Стаття 31(1): “Договір повинен тлумачитись відповідно до звичайного значення, яке слід надавати термінам договору в їхньому контексті та виходячи з його об’єкта і мети”.
- ¹⁹ Щодо спеціального захисту, що надається дітям у збройних конфліктах, див. Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни (“Четверта Женевська конвенція”), статті 14, 17, 23, 24, 38, 50, 82, 89, 94, 132; Додатковий протокол I, Статті 70, 77, 78; Додатковий протокол II, статті 4 і 6.
- ²⁰ Слід зазначити, зокрема, що закони збройних конфліктів передбачають створення зон безпеки і населених пунктів, організованих таким чином, щоб захистити від наслідків війни дітей віком до 15 років (див. Четверту Женевську конвенцію, Стаття 14). Це означає, що закони збройних конфліктів акцентують особливу увагу на захисті дітей від наслідків нападів.
- ²¹ Четверта Женевська конвенція, стаття 50.
- ²² Додатковий протокол II, стаття 4(3)(a).
- ²³ Див. Четверту Женевську конвенцію, стаття 28; та Додатковий протокол I, стаття 51(7). Заборона використання людей у якості живого щита належить як до звичаєвого права, так і до законів міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів. Див. дослідження МКЧХ зі звичаєвого МГП, Правило 97.

